

# Institutionernes virksomhed i 1963

## Nationalmuseets 1. afdeling

*Undersøgelser i marken. Større undersøgelser. Stenalder.* I Steneng ved Bredå i Tønder amt er undersøgelsen af de to langdysser fortsat. Under den ene er fundet spor efter pløjning, de hidtil ældste plovspor i Danmark fra begyndelsen af mellemneolitisk tid. I Ølby Lyng ved Køge er foretaget undersøgelser i en køkkenmødding, der allerede under litorinatrangressionens maximum er blevet dækket med sandaflejringer, hvilket giver en nøje geologisk datering på det sluttede funds mange velbevarede træsaager, bl. a. en åre og »fiskegærder«. På en holm i en tidl. arm af Limfjorden, nu Grønnerup kær i Vesthimmerland, er undersøgt en Ertebølleboplads med temmelig mange dyreknogler og mange velbevarede bensager. I Gerlev sogn er gravet omkring tomten af langdyssen »Jættehøj«. Det fundne skårmateriale udenfor kammeret viser tilknytning til den tidl. fundne boplads ca. 80 m nord for højen, mens en grube fra yngre stenalder viste tilknytning til den nærliggende jættestue »Rævehøj«. *Bronzealder.* En overpløjet bronzealderhøj i Hejls sogn syd for Kolding, opført i to tempi. Blandt den yngste højs randsten en helleristningssten med skåltegn og menneskefigurer. Under oprindelig markflade under den ældste høj, men uden forbindelse med den, en mandslang, stensat grav. På markfladen en skeletgrav hørende til den ældste høj. I yngste høj en urnegrav. På overfladen af ældste høj en bålplads med knogler og lerkar. *Jernalder.* Ved Vestervig kirke i Thy er undersøgelserne af den store boplads fra romersk jernalder fortsat. Afdækket er yderligere en række hustomter og gade-anlæg. Ved undersøgelserne er fundet en stensat brønd (middelalder) og en arbejdsplads for tilhugning af kvadersten til (formodentlig) Vestervig kirke. Endvidere er undersøgt og optaget en stavbrønd fra en tidlig fase i jernalderbebyggelsen. Under jernalderlandsbyen er konstateret kulturlag fra bronzealderen og udstrakte felter med spor efter ardpløjning, antagelig fra bronzealderen. I Ejsbøl mose ved Haderslev er udgravningens 8. sæson gennemført. Fundet omfatter nu ca. 23.000 genstande. Helt overraskende er ca. 150 kraftige jernnitter fra et fartøj af samme konstruktion som Nydam-båden, som må formodes at være brændt som led i den almindelige rituelle ødelæggelse. I Søndermosen ved Padborg er foretaget prøvegravninger i resterne af en boplads eller landsby fra yngste jernalder, med en del stenlægninger og gruber med kraftige brandspor, hvis tolkning dog stadig er uklar, og en træsat brønd fra ca. 800. Konstruktionen var »Knudetømring«, og den er særlig interessant ved at en del af tømmeret tidl. har været anvendt til bygninger, hvorved er indhentet hidtil ukendte oplysninger om tidens tømmer teknik. Ved Grønbjerg i Vestjylland er undersøgelsen i en landsby fra før-romersk jernalder fortsat. Der var tidl. (i 1961) påvist rester af 17 huse og nu yderligere 10, hvormed landsbyen er helt udgravet. Den har været omgivet af et hegn, der ligesom størstedelen af husene er fornyet efter brand. Det opr. anlæg af landsbyen, bestående af kun 12–13 huse på et

område 30 x 90 m, er den eneste kendte, fuldstændige plan af en landsby fra ældre jernalder.

*Mindre undersøgelser. Stenalder.* Stenalder-høj ved Gravlev-Nørregård, Ålborg amt. Foruden diverse mellem- og sen-neolitiske oldsager fra forstyrrede gravanlæg og bopladslag, en spinkel stenkiste, enkeltgravstid, med en perlekæde af rav. Assing, Ringkøbing amt, jordgrav fra yngre stenalder. Hammerum, Ringkøbing amt, høj med enkeltgrav. Tygstrup, Thisted amt, fund fra yngre stenalder-gravhøje. Slots-Bjergby skole, Sorø amt, affaldsgruber med »tragtbæger-kultur«. *Bronzealder.* Rind, Ringkøbing amt, bronzealder-høj. Skamlebæk radiostation ved Fårevejle, affaldsgruber fra yngre bronzealder, indeholdende lerkarskår, støbeforms-fragmenter, fiskeben og muslingskaller. (På radiostationens grund er tidl. konstateret en større bebyggelse fra yngre bronzealder og ældre førromersk jernalder). Kåstrup, Thisted amt, bronzealders stenkiste. Ladstenshøj, Thisted amt, høj fra bronzealder. *Jernalder.* Drenderup skov ved Ødis, romersk jernalders-grav med 12 lerkar og 4 bronzespænder. Sevel, Ringkøbing amt, stor jernalders gravkiste med guldring, sølvfibula og 5-6 lerkar, alt af høj kvalitet.

*Nyerhvervelser.* En tresidet pilespid af flint af usædvanlig længde (grube-keramisk kultur) fra Visborg, Ålborg amt. En samling oldsager, fra ældre stenalder, alle fra moser på Falster. Enkeltgravsfund fra Djeld hede, Ringkøbing amt, retvægget lerkar og en stridsøkse. En samling stenaldersager, gudenå- og enkeltgravskultur, fra egnen omkring Rye, Dover sogn. To ravsmykker, fra henholdsvis Helberskov og Sønderholm, Ålborg amt. Spiralguldfingerring, St. Restrup, Ålborg amt. Spiralfingerring af guld fra grav ved Lundegård i Ålborg amt. Slangehovedring fra grav i Gl. Hasseris ved Ålborg. Tredobbelt slangehovedring af guld, vist fra Herning-egnen. Lille hængesmykke af guld, Finderup, Holbæk amt. Glat guldfingerring fra Farsø, Ålborg amt. Et depotfund fra Slangerup, bestående af 5 pålstave, ældre bronzealder. Ældre bronzealders-gravfund fra en stendækket grav ved Uhre, halsring, bøjlenål og dolk med rester af skede. To bronzesværd fra Givskud. Snoet halsring fra Bække. Et depotfund fra Bondesgårde, Ringkøbing amt, 40 spydspidser og 7 massive økser.

## Nationalmuseets 2. afdeling

I kalenderåret 1963 har afdelingen foruden rutinemæssige ekspeditioner varetaget nedenstående større arbejder: Sikringsarbejder på historiske ruiner, deriblandt Haraldsted kapelruin, Olai kilde ved Skuldelev, den middelalderlige kælder ved Ske. Vikingskibene fra Skuldelev er under konservering i Brede. For skibsmuseet i Roskilde har der været afholdt en indbudt arkitektkonkurrence, der blev vundet af professor, arkitekt Erik Chr. Sørensen. Udgravninger er foretaget på Fyrkat og Trelleborg som supplement til de tidl. udgravninger, på Antvorskov, foranlediget af anlægget af den nye motorvej, i Sorø Akademis have, hvor der er fundet vigtige rester af en vandmølle, og på Trøjborg, hvor middelalderlige bygningsrester er undersøgt. Voldstedsundersøgelserne er fortsat i samarbejde med dr. Vilh. la Cour. Herregårdsundersøgelserne har været drevet på Eskjær (Viborg amt), Trudsholm (Randers amt), Sæbygård (Holbæk amt) og Harridslevgård (Odense amt). Endv. har der været foretaget forundersøgelser på Støvringgård (Randers amt), Lindved og

Hollufgård (Odense amt). Kalkmalerier er istandsat i Højby, Smørum, Skanderup og Marie Magdalene kirker. Kirkeinventar har særlig været behandlet i Notmark (altertavle), Højby (hele inventaret) samt epitafier i domkirkerne i Århus og Odense.

### Nationalmuseets 3. afdeling, Dansk Folkemuseum

*Undersøgelser.* Etnologiske undersøgelser har, i forbindelse med kortlægningsarbejdet, på grundlag af de tidligere udsendte spørgelister suppleret ved optegnelser langs Gudenåen, på Langeland og Tåsinge og i Vestjylland.

Herregårdsundersøgelserne har arbejdet på Egeskov, hvor inventaret er gennemgået og fotograferet, samt på Fredensborg slot, hvor møbelundersøgelserne er fortsat. En foreløbig undersøgelse af hovedbygningen i Brede er afsluttet.

Købstandsundersøgelserne har arbejdet i Køge, Roskilde, Næstved og København. I Køge er Nørregade 31 og Vestergade 7 færdigundersøgt, og Nyportestræde 1-17 opmålt og fotograferet. I Roskilde er den tidligere fattiggård, Bredgade 17, undersøgt før nedrivning. I Næstved har købstadsundersøgelserne bistået ved undersøgelsen af Bredstræde.

I København har især konserveringsanstalten for recente sager arbejdet, i samråd med købstadsundersøgelserne. Følgende huse er undersøgt: Assistenshuset med nabohus, Fredericiagade 27, Ved Stranden 18, Åbenrå 32 og Brolæggerstræde 5.

*Udstillinger.* På Lolland-Falsters Stiftsmuseum er der ved samarbejde mellem dette og Nat.mus. 3. afd. afholdt en udstilling af loll. fa. almuebroderier. De udstillede genstande er fotograferet og undersøgt af Nationalmuseet.

*Nyindkomne genstande.* Af større samlinger og genstande kan nævnes: Uldspinderiet fra Rebstrup med vandhjul. Ingeniør Rothenborg har sammen med afdelingen optaget en film af uldspinderiet: Spinding af strikkegarn ved vandkraft.

Et nodeorgel monteret i gøglervogn.

En samling sjældne børnedragter.

Et komplet bogbinderværksted fra København.

Endnu et parti af Uldalls dukketeaterdekorationer.

### Den kgl. Mønt- og Medaillesamling

I året 1963 er behandlet 48 fund med ialt 596 mønter, jetons etc. Heraf har kirkeundersøgelser foretaget af Nationalmusets 2. afdeling leveret ca. halvdelen, 291 mønter. Af disse fund kan fremhæves Jetsmark kirke, Hjørring amt (107 mønter, hvoraf 101 danske fra Knud VI til Frederik IX) og Viby kirke, Århus amt (22 mønter, hvoraf 8 danske fra Svend Grathe til Christian IV).

Endvidere er indkommet tre skattefund: 1. Næsbyholm, Præstø amt, 15 mønter (1 Knud den Store, 10 Svend Estridsøn, 4 tyske fra 11. århundrede præget i Groningen, Magdeburg, Speier og Worms). 2. Løgumkloster, Tønder amt. I en brun-glaseret lerkrukke fandtes 230 mønter fra slutningen af 14. og begyndelsen af 15. århundrede. Heraf var 19 danske, dels witten og dreilinge fra Flensborg, dels 3 eksemplarer af de sjældne dronning Philippas søslinge fra 1424. De resterende mønter var nordtyske samt fra Østfrisland og Livland. Følgende møntsteder var repræsenteret:

Güstrow (2), Hamborg (32), Hannover (1), Lybæk (61), Lyneborg (34), Rostock (6), Stettin (1), Stralsund (4), Wismar (65), Brokmerland (1), Rüstingen (2), Dorpat (1), Reval (1). 3. Algade, Roskilde, 17 mønter, hvoraf 11 danske fra Christian IV og Frederik III, 2 svenske fra Christina og Karl X Gustav samt fire nederlandske præget i Holland, Zeeland og Overijssel.

Af de enkeltfundne mønter er grund til at nævne en bronzemønt fra Konstantin den Store, præget i Trier 317–20 e. Chr. og fundet ved udgravning i St. Villads kirkes tomt i Viborg. Endvidere en guldnobel fra Philip den Dristige, hertug af Burgund og Flandern (1384–1405), der hidrører fra Højstrup stenleje ved Stevns, hvor man tidligere har fundet guldmønter.

Udstillingen har i årets løb haft 14.764 besøgende.

I øvrigt kan henvises til den mere udførlige årsberetning, som vil fremkomme i Nordisk Numismatisk Årsskrift 1964.

### Frilandsmuseet, Nationalmuseets 7. afdeling

Inden for kalenderåret 1963 har Frilandsmuseet fortsat arbejdet med tre genopførelser, som allerede har været i gang et par år. Det drejer sig om den fynske vandmølle, Nymølle, hvor man nu har kunnet foretage prøveopstilling af møblerne i stuehuset, samtidig med at der er arbejdet videre på færdiggørelsen af mølleværket og indretningen af den kunstige mølledam. Endvidere Nørre Hedegård fra Vem i det nordlige Vestjylland. Her manglede ved årets udgang endnu færdiggørelsen af den indvendige indretning samt opførelsen af en lille smedje. Det tredje af disse byggearbejder, som nærmer sig afslutningen, er de færøske bygninger, hvoraf nu hovedhuset, som indeholder bolig og stald, samt to småhuse til korn-tørring og opbevaring af kød og fisk er kommet under tag.

Den største byggeopgave i årets løb har været genopførelsen af herregårdsladen fra Fjellerup Østergård i det nordlige Djursland, en stor bindingsværksbygning med agerum i den ene side, antagelig opført omkring 1600. Det er meningen, at laden senere skal suppleres med de øvrige bygninger til et østjysk herregårdsanlæg.

Der er ikke foretaget større nedtagninger ude i landet, men der er dog fremskaffet supplerende byggematerialer til tidligere erhvervede bygninger ved hjemførelse af tømmerkonstruktionen fra en lade i Jejsing, Tønder amt, og staldindretningen fra den nu nedrevne præstegård i Taulov, Vejle amt.

Frilandsmuseet har i kalenderåret 1963 været besøgt af 101.153 gæster.

Der henvises i øvrigt til den mere udførlige årsberetning i årbogen »Budstikken«, som udgives af Dansk Folkemuseum og Frilandsmuseet i fællesskab.

### Nationalmuseets 8. afdeling, Naturvidenskabelig Afdeling

Afdelingens udgravningsarbejde har været koncentreret om den vestsjællandske Aamose, hvor udgravningerne på Ertebølle-bopladsen Mul. I og på det fredede areal ved Øgårde er fortsat. Også i den nærliggende mose Mørke Enge er der foretaget mindre udgravninger. På Samsø er en række enkeltfund undersøgt, og udgravninger af Ertebølle-køkkenmøddinger på Hjortholm i Stavns Fjord er fortsat. Andre steder i landet er der foretaget mindre undersøgelser.

I Schweiz er foretaget fornyede undersøgelser i forbindelse med stenalder-pælebygningerne i Weier, og i Peary Land (Nordgrønland) er der foretaget kvartær-geologiske undersøgelser i forbindelse med udgravninger af palæo-eskimoiske bopladser.

På laboratoriet er dels foretaget en lang række C-14 dateringer, pollenanalytiske dateringer og undersøgelser og vedanatommiske bestemmelser især i forbindelse med C-14 dateringerne. De pollenanalytiske undersøgelser har især været koncentreret om Weier, Aamosen og Sermermiut ved Jakobshavn. Desuden er en række mosefundne knogler, hovedsagelig af urokse, blevet pollenanalytisk daterede.

## Landbrugsmuseet

I kalenderåret 1963 er til Landbrugsmuseet indgået ialt 143 genstande, dels købte, dels skænkede, og for de flestes vedkommende redskaber og større maskiner, der forsvinder fra landbruget af i dag.

Enkelte bør dog nævnes: to sjældne skulderåg fra Sønderjylland, en rundnål til tækning, et matrikelskort fra 1783 med undertegning af de gamle markskifter før udskiftningen, samt en del redskaber, heriblandt en større samling malkemaskiner af forskellige typer, og en kaukasisk tærskeslæde, fra Landbohøjskolen.

De vigtigste fund må vel tre originale svingplove, fra tiden 1865-75, være. En, fremstillet af den kendte plovmed fra Kregme, Nordsjælland, Frederik Jørgensen, og to Morsøplove med opfinderens navn, Arent Andersen, indstemplet. I de to sidste er tillige de forskellige ejeres initialer, samt årstal for købet, indmejslede.

Udstillingen »Den gamle landsby« på jubilæumsskuet på Bellahøj, var opbygget over ca. 300 udlånte genstande fra Landbrugsmuseet, ligesom der har været udlånt genstande til udstillinger i U.S.A. og England.

## Kunstindustrimuseet

På auktionen over Theodor Jensens samling erhvervedes som gave fra Ny Carlsbergfondet en parisisk rokokokommode, udført og stemplet af Jacques Dubois d.æ., og på grund af et kontrolstempel på de forgyldte bronzebeslag datérbar til 1745-49.

Udstillingen af græske og tyrkiske broderier gav anledning til erhvervelse af flere anatolske tæpper, et jonisk broderi, en teltdør fra Cos og et Bakharabroderi, samt flere mindre arbejder, alle gaver fra Ny Carlsbergfondet, Magasin du Nords Fond og antikvitetshandler J. Soustiel.

Køb af moderne udenlandsk kunsthåndværk omfattede arbejder af Charles Eames og Alvar Aalto, gave fra Tuborgfondet. Ny Carlsbergfondet skænkede museet billedtæpper af Richard Mortensen og Jean Deyrolle vævet i Aubusson. For museets legater erhvervedes arbejder af danske kunsthåndværkere på årets udstillinger.

Blandt årets udstillinger fremhæves: Danske Kunsthåndværkere VI (Paula Trock, Poul Kjørholm, Jesper Høm), Græske og tyrkiske Broderier (katalog), Tradition i japanske Nutidsvarer, arrangeret af professor Gunnar Biilmann Petersen, Polsk Folkekunst (katalog), Nye Billedtæpper fra Aubusson (katalog) og Snedkerlaugets Møbeludstilling (katalog).

I selskabet *Kunstindustrimuseets Venner* talte professor Mogens Koch (Japanske Huse og Haver), Dr. Yvonne Hackenbroch (Italian Bronzes. – Renaissance and Antiquity) og Erik Lassen (Danske Kunstnerhjem og Kunstnermøbler). I rækken af offentlige foredrag holdt Erik Lassen 3 om porcelænen i foråret og 3 om gamle fayencer i efteråret.

Museets møbelkonservering er fortsat i det forløbne år.

## De danske Kongers kronologiske Samling på Rosenborg

Samlingens tekstilkonserveringsatelier har i årets løb arbejdet med istandsættelsen af gobelin med fremstilling af Helsingborgs erobring under Skånske krig og af Christian VII's guldbroderede bryllupsdragt. Tillige har man afsluttet konserveringen af det andet og største af de malede rokokko-silketapeter fra Fredensborg.

Af flere forskellige grunde, men især p. g. a. et ganske forældet centralvarmeanlæg er fugtighedsgraden i slottets rum stærkt svingende, hvilket til stadighed nødvendiggør konserveringsarbejder bl. a. vedrørende lakerede paneler fra 1600-tallet og de på træ malede flamske malerier i Christian IV's vinterstue (henholdsvis Nationalmuseets og Frederiksborgs konserveringsanstalter). Der er nu for de bevillende myndigheder fremlagt planer om installation af et nyt og bedre centralvarmeanlæg. Samtidig med installationsarbejdet skal der da foretages forskellig istandsættelse af slottets indre, herunder genfremstilling af det i 18. århundrede fjernede marmorgulv i riddersalen, hvorved man tillige vil opnå en højst ønskelig brandfri etageadskillelse. Muligheden for oprettelsen af et annex på Amalienborg med rum for kongerne efter 1863 nærmer sig samtidig sin realisering og vil på Rosenborgs første sal medføre omflytninger, der tænkes foretaget i forbindelse med den af installationsarbejdet nødvendiggjorte delvise rydning af rummene.

Slotsbygningens ydre hovedistandsættelse er fortsat med fornyelse af en del bortrådet tømmer i det store tårns spir. En ny bevilling til arbejdets fortsættelse afventes for øjeblikket.

Rigsarkivet har atter i år i samlingen deponeret enkelte smågenstande, der er fundet indlagt i Kongehusets arkiv.

I juleferien 1963 arrangeredes en mindre særudstilling af kongelige nytårskort fra 1790'erne til 1830'erne.

I årets løb er der fra Rosenborg udlånt enkelte genstande til en heraldisk udstilling i Viborg, til Kunstkammer-udstillingen i Nationalmuseet og til en dansk byudstilling i Bruxelles.

Rosenborgsamlingen besøgte i 1963 af 106.545 personer.

## Tøjhusmuseet

*Almindeligt museumsarbejde.* Tøjhusmuseet har fortsat sit arbejde efter samme retningslinjer som i tidl. år. Dette gælder også den rådgivende virksomhed overfor provinsmuseerne. I Tøjhusmuseets særudstillingslokale har foreningen af tinfigursamlere og uniformsinteresserede i Danmark: »Chakoten« arrangeret en godt besøgt udstilling.

*Nyerhvervelser.* Blandt de mange nyerhvervelser kan fremhæves følgende: Skydevåben og tilbehør: Norsk bondekrudthorn af Kolpen Osmundsen, o. 1650. Dansk luftbøsse af C. W. Kyhl, København, o. 1815. Blanke våben: Engelsk hanger, 1600-tallets sidste halvdel. Dansk hoboistkârde 1820–30. Norsk infanterisabel M. 1856–66. Engelsk infanterisabel M. 1751. Engelsk pallask 1700-tallets første halvdel. Barnerytterkârde ca. 1660. Spansk pallask uden skede 1808. Engelsk »life guards officer's dress sword« M. 1822. Sardinsk husarsabel ca. 1800. Artilleri: To 4 pounds støbejernsfalkonetter ca. 1800, fundet i voldgraven ved gården Møllerup ved Rønede på Mols. Uniformer og ordener m. v.: En gallauniform for norsk artillerikaptajn af den type, der har været gældende fra 1904 til idag. Ca. 25 udenlandske afdelingsmærker. Fra forsvarrets ABC-skole er modtaget en samling ældre gasbeskyttelsesmateriel.

*Videnskabeligt arbejde.* Arne Hoff har arbejdet med en almindelig fremstilling af håndskydevåbnenes historie og publiceret forskellige grupper af 1500- og 1600-tals konstruktioner, herunder påvist en hidtil ukendt polsk hjullåstype, og har endvidere behandlet håndskydevåben i forbindelse med 1864. Finn Askgaard har fuldført en studie i Københavns Tøjhusregnskab og afsluttet en undersøgelse af en våbenoverføring fra Rosenborg i 1804. Dertil kommer fuldendelsen af en redegørelse for de benyttede sidevåben i krigen 1864 og en opsats om prins Christian (V)'s betydning som våbensamler. N. G. B. Boye har fuldendt en studie i Beständige Geværkommissions arkiv om den lette kavalerisabel M. 1843. Egon Eriksen har behandlet Tøjhusmuseets samling af Gatlingskyts og dets internationale udbredelse. Han har endvidere skrevet om artilleri og fæstninger i 1864 og om krudt og krudttilvirkning i nordisk middelalder. Preben Kannik har gennem længere tid indsamlet oplysninger om jægartroppers uniformer gennem tidene og har på grundlag heraf skrevet en mindre artikel om de lette troppers uniformering i Danmark på Napoleonskrigenes tid. Til Tøjhusmuseets Skrifter 7 er bidraget med en gennemgang af et fanemanuskript fra Christian IV's tid og til museets bog om 1864 er skrevet en oversigt om den danske hærs uniformering og udrustning samt en kort gennemgang af modstandernes uniformering.

*Konservering.* Museets konservering af egne genstande er fortsat som hidtil, og dets hjælp til provinsmuseerne er fortsat så vidt lejlighed gives.

*Konsulentvirksomhed.* Museet har i årets løb besvaret talrige skriftlige og mundtlige forespørgsler om genstande indenfor dets samleområde. Undersøgelsernes resultater opbevares dels i de skriftlige besvarelser, dels på de kartotekskort, alle modtagne genstande tildeles.

## Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg

Blandt nyerhvervelserne i 1963 skal nævnes modeller af snaubriggen »Omenack« 1778 og galioten »Fortuna« o. 1740, begge udførte efter skibenes originale tegninger, der findes bevaret i Rigsarkivet. Modellen af »Omenack« er fremstillet på museets eget modelværksted, »Fortuna« af en privat modelbygger. »Omenack« anvendtes i robbefangsten under Grønland, »Fortuna« repræsenterer den 3-mastede galiotype, der er så fremtrædende i datiden.

Museet har modtaget to sjældne skibsbilleder, gouacher fra omkring 1750–60, med fremstillinger af to af Asiatisk Kompagnis skibe; de er ikke navngivne, men det drejer sig sandsynligvis om »Fredensborg Slot« og om »Dronning Sophia Magdalena«, der blev bygget efter samme tegning, sidstnævnte på Kompagniets eget værft 1760–61 af skibsbygmester Poul Frandtzen.

Blandt de øvrige erhvervelser skal nævnes en farvelagt tegning af skonnerten »Danmark« bygget 1851–52 af skibsbygmester P. Barfoed i Helsingør, en miniature med portræt af guvernør Peter Herman Abbestee, skoleskibet »Danmark«s skibsklokke nedtaget under skibets ophold i U.S.A. under anden verdenskrig, et gyrokompas, der oprindeligt stammer fra et af Skandinavien-Amerikaliniens passagerskibe og senere installeredes i DSB-isbryderen »Holger Danske«, to større samlinger af konstruktionstegninger fra fru Marie Hansen, Risskov, og fra Fåborg byhistoriske arkiv samt en meget sjælden samling kobberstik af Petrus Schenk »Groote Visserij« begyndelsen af 1700-tallet, omfattende 33 blade der illustrerer fiskeri og hvalfangst.

Af bibliotekstilvæksten skal nævnes det udkomne af det værdifulde, amerikanske fagtidskrift »The American Neptune«, der er skænket museet af dets venneskab.

Ændringer i museets opstillinger er sket i afdelingen for Grønlandske Handel, samt i museets forværelse, hvor der er tilstræbt at give en bedre introduktion til museets samlinger.

Museet har ved udlån af genstande deltaget i udstillingen »Både i Forum«, samt i forskellige skoleudstillinger. Det har udsendt et spørgeskema vedrørende sømandsliv i sejskibstiden. Arbejdet med udskrivning af oplysninger med søhistoriske emner er fortsat ved gennemgang af arkivalier fra 1700- og 1800-tallet, udlånt fra Rigsarkivet og Københavns Stadsarkiv. Til disse og andre arbejder har museet haft et vekslende antal medarbejdere tilknyttet på revalideringsloven og fra militærnægterlejren i Gribskov.

Museet har i årets løb udsendt sin årbog 1963 samt en vejleder i museets samlinger. På det stiftende møde d. 6. juni 1963 i det nye museum »Vikingehuset« i Roskilde blev indvalgt en repræsentant fra museet i den nye institutions styrelse. Civilingeniør O. Crumlin Pedersen har virket som museets skibstekniske konsulent. Der er katalogiseret 322 museumsgenstande og 228 fotografier. Museets bibliotek er vokset med 351 bind. Besøgstallet udgjorde 94.163.

## Købstadmuseet »Den gamle By«, Århus

Den 3. maj indviedes den tidligere omtalte, træbyggede lade fra Christiansfeld. Den udgør nu sammen med Åbenråhuset museets postgård og rummer diligence, factagevogn, isbåd, lavet til udkørsel af isbåde, slæder m. m. I løbet af året er arbejdet på stampemøllen fra Svanninge ved Fåborg blevet fortsat, den 14. juni holdtes rejsegilde, og siden er selve bygningen blevet fuldført. Museet har derpå indledt et samarbejde med ingeniør Anders Jespersen, Nationalmuseets Mølleudvalg, der har påtaget sig at lede genopbygningen af selve stampeværket m. m.

Alborggården med samlingerne af fajance, porcelæn, glas, kirkelige genstande

og landligt indbo m. m. blev genåbnet til pinse, efter at bygningerne havde været underkastet en hovedstandsættelse, og efter at samlingerne i stor udstrækning var blevet nyordnede. Museets værkstedsinteriører er blevet udvidet med et gravør-værksted, der er indrettet i Tværgadehuset.

Blandt nyerhvervelserne inden for de håndværkshistoriske samlinger skal fremhæves et komplet stukkatorværksted, et næsten komplet skrædderværksted, div. genstande fra skrædderfaget, et gammelt smedeskilt fra Århus, to helmekaniske, engelske væve fra ca. 1875, der er opstillet i dampvæveriet.

Fra urmagerens komité har museet modtaget et standur sign.: M. Wied, Satrup, 1791 (født 1719, død 1809) med 8-døgnsværk og spilleværk, et konsolur sign.: A. I. Schmidt, Odense (bgsk. i Odense 1811, død 1827) og et konsolur med kasse af skildpaddestofferet træ med rige beslag af forgyldt bronze, sign.: Joh. Nicol. Baht, København (mstk. 1773, død 1836).

Af deposita har »Den gamle By« fra Dansk Post- og Telegrafmuseum modtaget den overfor nævnte isbåd med tilbehør, og fra Statens pædagogiske Studiesamling Dorothea Heckschers samling af håndarbejdsmodeller.

Der har været afholdt følgende særudstillinger: »Fra Frederik VI's tid« i julen 1962 og nytår 1963, »Grovbrød og kager« i forbindelse med FAOs frihed-for-sult uge 21.–28. marts, en frimærkeudstilling arrangeret af Århus Philatelistklub i påskeugen, »Minder fra fortidens bondeliv i 175-året for stavnsbåndets løsning« i forbindelse med Det jyske Ungskue i juli måned, »International Exlibriskunst« arrangeret af Dansk Exlibris Selskab 13.–20. oktober og endelig »Dukkernes dragtparade og andet gammelt legetøj« i julen 1963 og nytår 1964.

Museet har udgivet sin årbog for 1962.

På Helsingør Theater har der i årets løb været givet 58 forestillinger og koncerter. I øvrigt henvises til museets årbog 1963.

## Dansk Pressemuseum og Arkiv, Århus

Udstillingen fik i 1963 bl. a. tilført en illegal duplikator, der har tilhørt bladet »Frit Danmark« i Århus, og er i øvrigt ajourført i detaljer. I de tre sommermåneder holdtes åbent alle hverdage kl. 13–16, resten af året 8 timer ugentligt, idet der dog udenfor de normale åbningstider var arrangeret en række gruppebesøg med grundig gennemgang og forklaringer. Besøgstallet var ialt 1154 mod 658 i 1962.

Arkiv og bibliotek modtog ialt 70 numre, deriblandt forskellige tidsskrifter, manuskripter og sange fra red. Larsen-Ledets arkiv, manuskripter og papirer fra Ove Rodes arkiv, samt scrapbøger, papirer og bøger, der har tilhørt afd. redaktør Haagen Falkenfleth. Endvidere modtog arkivet 1254 mapper og hefter med avisudklip fra maj 1944 til november 1962 (gave fra fru generalmajor Nørresø, København), forskellige tegninger af kendte kulturpersonligheder 1903–1904 af Ragnvald Blix, tryksager fra den første presseudstilling 1901 og Landsudstillingen i Århus 1909 (gave fra bibliotekar Erling Steensgård, Århus). Hertil kommer forskellige ældre aviser, fotos, m. m. – Indsamlingen af trykt materiale om presseforhold er videreført.

## Helsingør Bymuseum

Blandt de vigtigste nyerhvervelser kan nævnes et hovedvandsæg, drevet og graveret med rocailler og blomster, udført af mester Andreas Lindberg, Helsingør, samt et portræt af litteraten og journalisten Emanuel Balling (1733–95), malet af Jens Juel (gave fra Ny Carlsbergfondet). Besøgstallet var i sæsonen i 1962–63 11660.

## Hørsholm Egns Museum

Hørsholm Egns Museum har i årets løb modtaget mange værdifulde forøgelse af sine samlinger, dels ved gaver og dels gennem køb: en girandole af bøhmisk krystal fra Hirschholm slot, et messinghalsbånd med indgraveret digt, som dr. Sophie Magdalene lod lægge om halsen på en hjort 1740, et maleri af Andreas Friis, alle redskaber vedr. et hjulmageri fra Karlebo, slægtpapirer fra mange af de gamle gårde på egnen (skænket af højesteretssagf. Ove Rasmussen), en mængde topografiske billeder, tegninger såvel som fotografier.

Museet er i færd med at fotografere samtlige gamle gårde på egnen, da de fleste slægtsgårde er solgt og udstykes til byggegrunde. Samtidig har man søgt at skildre gårdenes historie. Under arbejdet med at fotografere de gamle ejendomme har man samtidig henledt myndighedernes opmærksomhed på sådanne bygninger, som bør fredes og reddes for forfald.

Mens museet i fjor havde arrangeret en udstilling af gamle landbrugsredskaber fra egnen, har man i år haft en udstilling af gamle håndarbejder, især broderier.

Museumsforeningen har udgivet en lille bog: Træk af bondens historie på Hørsholm gods. Bogen blev skænket eleverne i alle skolernes ældste klasser. I det kommende år vil man udsende en bog om Ebberødgårds historie. Desuden har museumslederen udgivet: Hirschholm, et kongeslot og dets skæbne. Et østrigsk filmsselskab har i vinterens løb optaget en film på grundlag af museets samlinger vedr. Hirschholm slot. Filmen skal vises i østrigsk og vesttysk fjernsyn.

## Roskilde Museum

Samlingerne har i året 1963 haft flere gode forøgelse, især af møbler, sølv, keramik samt også af tekstil og legetøj, ialt foruden grundfund ca. 310 protokolnr. Som testamentarisk gave fra direktør Hans Chr. Nielsen er modtaget dennes malerisamling (22 nr.), der foruden i bymuseet vil finde anvendelse især i interiør fra ca. 1890. Trods ugunstige undersøgelsesforhold har gravningen til fjernvarmen i Roskilde givet muligheder for iagttagelse og indsamling af en del – væsentlig middelalderlige – genstande (især læder, keramik og nogle træsager), ligesom der også ved museets midlertidige deltagelse ved Roskilde Sparekasses grundgravning, der undersøgtes af Nationalmuseet, er indkommet en del fund. Tilslutningen til museumsundervisningen har været god (skoleåret 1962–63: 119 klasser med 2646 elever); besøgstallet har samlet været ca. 4500. Der har været afholdt årlig jule-

udstilling. En særskilt kommunal bevilling muliggør i dette og følgende år en istandsættelse af museets lokaler med lejlighed til fornyelser og ændringer i enkelte opstillinger.

## Køge Museum

Museet var medarrangør af den store byfest i juli 1963 (sommerkarneval) og arrangerede i den anledning en udstilling af museets meget fine samling af gamle laugs-sager (laugsskilte, lader, velkomster o. s. v.), ligesom der var opstillet et skomager-værksted og et hattemagerværksted fra ca. 1850, rebslagerredskaber o. s. v. I oktober afholdtes udstilling af billeder fra en fotokonkurrence, der var arrangeret i forbindelse med ovennævnte byfest.

Museet har i 1963 erhvervet en meget smuk dragkiste i landlig Louis XVI-stil, formentlig fremstillet i Østsjælland. Endvidere er der som gaver indgået forskelligt festtøj i meget velbevaret stand, tekstiler m. m.

## Museet for Holbæk og Omegn

*Undersøgelser og besigtigelser.* I en grusgrav i Føllenslev sogn, hvor lodsejeren havde bemærket grubeformede nedgravninger i skrænten samt nedfald af lerkarskår, er påbegyndt en udgravning med mandskab fra Holbæk Arkæologiklub. Det er ikke lykkedes at påvise, hvilket formål gruberne, der efter deres indhold af lerkarskår må dateres til keltisk jernalder, har tjent. Udgravningen ventes afsluttet i 1964. Der er foretaget en række besigtigelser, bl. a. af en gravhøj, hvis fodkrans ved markarbejde var blevet blottet, samt af grundgravninger m. v. i Holbæk og Gislinge, hvorved er påtruffet brønde, ildsteder, fundamenter m. v. Efter anmodning fra Nationalmuseet er aflagt besøg ved en privat udgravning i Sorterup præstegård. Konsulentbesøg er aflagt ved museerne i Nykøbing Sj., Tranebjerg og Kvanløse.

*Arbejde på museet.* Bronze- og jernaldersamlingerne samt trykklodser til kattan-trykning er i årets løb overflyttet til nye montrer, mens keramiksamlingen er omordnet. Samlingerne af tin og glas er nyopstillet i nye montrer, og indretningen af en ny montre til barnedragt og legetøj er påbegyndt. En mindre del af museets udstillingsareal har måttet inddrages til fordel for en nødvendig udvidelse og modernisering af portnerboligen. En ny vejledning for besøgende er udarbejdet og trykt. Tilvæksten til samlingerne omfatter 475 protokolnumre.

*Udstillinger og foredrag.* I foråret 1963 havde museet i samarbejde med kiropraktor M. Chr. Uldall-Hansen, Holbæk, arrangeret en antropologisk særudstilling med titlen: Fra Abe til Menneske; i forbindelse hermed holdt Uldall-Hansen et par foredrag om antropologiske emner. 5/11 holdt Holbæk Arkæologiklub en foredragsaften på museet, hvor F. Gudnitz fortalte om helleristninger. Med udgangspunkt i hundredåret for den dansk-tyske krig i 1864 har museumsinspektøren 5/12 påbegyndt en foredragsrække over begivenhederne i krigsåret. Desuden har inspektøren holdt adskillige foredrag om museale emner udenfor museet. Kunstmaleren Asger Faber har på museet holdt et par udstillinger af egne værker.

Besøgstallet i 1963 udgjorde 4.106.

## Kalundborg og Omegns Museum

Hovedstandsættelsen af Nationalmuseets ejendom »Lindegaarden« – hvor Kalundborg og omegns museum nu er ene-ejer – blev for nordfløjen (Adelgade-fløjen's) vedkommende tilendebragt i foråret 1963. Der opstilledes samtidig varmeapparater i denne fløj, hvor også museets kontorer findes, men tilslutningen til byens fjernvarmeanlæg har endnu ikke kunnet opnås.

Samtidig har museet foretaget en nyordning af samlingerne i denne fløj. Modellen af Kalundborg by o. 1650 er anbragt indendørs, som indledning til samlingerne fra nyere tid, men opstillingen har på grund af den manglende opvarmning af lokalerne ikke kunnet fuldendes i 1963. De i de senere år stærkt forøgede samlinger af middelalderlige jordfund har fået en stor fast montre til bygningsdele o. l. og et fra Gråbrødreklosterets kirke optaget gulv m. ligsten er anbragt i kirkerummet, hvor samlingerne er nyopstillet, ligesom samlingerne fra renaissance m. v.. I næste rum er i en lang fast montre arrangeret en kronologisk opstilling af museets samlinger til belysning af bordstel, køkkeninventar og belysning. I en køje er ordnet en interiørmæssig opstilling af Kalundborg Apoteks inventar fra det 18. årh. Museets møbler fra bykulturen er delvis nyordnet, opstillet i interiørmæssig orden, men desværre forhindrer »Lindegaarden's« oprindelige interiører – med stukarbejder fra det 18. årh. – en kronologisk opstilling. Efter reparation af taget over »Lindegaarden's« vognport er museet begyndt at udbygge sin samling af køretøjer, og har dertil modtaget en komplet landauer fra en større gård i oplandet.

Til samlingen af sølv-tøj af Kalundborg-mestre er – tildels med støtte fra institutioner – indkøbt en ske og to bægere af Jacob Zachariassen Hofmand (død 1698) og et hovedvandsæg af Peter Thestrup (død 1800).

På grund af nyordningen har museet ikke kunnet foretage særudstillinger i 1963.

## Næstved Museum

Hovedbegivenheden var en stor undersøgelse, som fra juni til november foretoges i tomterne efter nedrevne huse i Store Bredstræde og Farvergade i Næstved. Resultatet blev over al forventning. Der afdækkedes fundamenter i flere lag og fremdrøges flere tusinde keramikstykker o. a. Blandt fundene skal nævnes en middelalderlig tønne, som nu er til konservering, og et smukt udskåret hoved i relief af ben, ligeledes middelalderligt. De interessanteste bygningsfund var fundamentet til en svær stenbygning, formentlig en badstue, og rester af et stavbygget hus fra middelalderens ældre del.

Museet fører for professor Axel Steensberg tilsyn med en undersøgelse af vandmølleanlæg fra ældre tid (skvatmøller) i Hesede skov, Bråby sogn.

Af de nyindgående ting skal nævnes en fint udført gravflise fra 1565, en akvarel fra ca. 1850 og kjole og vifte fra empiren.

## Sydsjællands Museum

Museet har i 1963 haft 7453 besøgende, der fordeler sig med 5235 almindelige besøgende og 46 skoler med 2218 elever.

Efter delvis gennemført ombygning åbnede museet i 1960 6 nyindrettede udstillingslokaler. Siden da har byggearbejdet været fortsat og blev tilendebragt således, at man omkring nytår 1963 kunne tage fat på indretning og opstilling af 9 nye udstillingslokaler. Museets virksomhed i 1963 har været præget af dette arbejde. De sidst indrettede udstillingslokaler blev åbnet for publikum i juli 1963; men indretningen er ikke tilendebragt endnu. De nyåbnede lokaler omfatter: stegers, bondestue, rum med landbrugsredskaber, håndværksrum, rum bl. a. udvisende fremstilling af beklædning og fodtøj, tekstilrum, rum til enkelte møbler m. v.

Tekstilsamlingen og håndværksafdelingen er blevet betydeligt forøget i 1963.

Af undersøgelser i 1963 kan nævnes, at museet er i gang med at indsamle materiale, således at man kan få et overblik over Køng væveris frembringelser.

## Lolland-Falsters Stiftsmuseum

Årets største arkæologiske undersøgelse var udgravningen af den såkaldte »Kirkehøj« i Udstolpe (Slemminge sogn), der blev ryddet i 1880'erne. Ved udgravningen viste den sig at rumme to jættestuekamre i forlængelse af hinanden med hver sin indgang. Der er her tale om den første gravhøj med to kamre, der er fremdraget på Lolland-Falster. I Stubbekøbing er en middelalderlig teglovn udgravet, og i samarbejde med museet »Falsters Minder« har Stiftsmuseet undersøgt en spunsvæg fra voldgravssystemet om Nykøbing slot. Endelig har man ved prøvegravninger fastslået udstrækningen af Aageby kirkes tomt (Landet sogn).

Kulturhistorisk afdelings betydeligste nyerhvervelse er en vendelring, fundet på Orupgaards marker (Idestrup sogn). Som gaver er modtaget en del genstande med relation til 19. årh.'s kulturhistorie (en nærmere redegørelse vil fremkomme i Stiftsmuseets årsskrift).

Det almindelige museumsarbejde har især omfattet registrering af hovedmuseets samlinger og en sikring af Frilandsmuseets bygninger.

I september afholdt foreningen Danmarks folkelige Broderier en udstilling: »Gamle Broderier«. I julemåneden arrangeredes en særudstilling om barnedåb.

## Museet »Falsters Minder«

Museet fejrede 50 års jubilæum den 25. januar 1963 ved en festlighed på museet og ved udgivelse af et skrift »Falsterminder« med billeder fra museets samlinger.

Samme dag åbnedes museets nye afdeling bestående af en »gade« med guldsmedebutik og -værksted, træskomagerværksted og dele af Stiftstidendes gamle bogtrykkeri. Guldsmedebutikken er flyttet fra Langgade 19 og opstillet i de oprindelige mål. Interiøret er tegnet af arkitekt H. C. Glahn i 1883 og udkast og tegninger hertil er fremskaffet fra efterfølgerens arkiv. Denne guldsmedevirksomhed er etableret i 1839, og museet har ligeledes opstillet det dertil hørende komplette værksted, hvori der findes mange gamle redskaber fra faget.

Der er i årets løb foretaget nyopstilling af hårabejder, glas, fajance og porcelæn.

Museet har til samtlige skoler på Falster udsendt en duplikeret vejledning for lærere til brug ved klasseundervisning på museet.

## Odense Bys Museer

*Fyns Stiftsmuseum, forhistorisk afdeling.* Ved de fortsatte gravninger på jernaldergravpladsen på Møllegårdsmarken ved Broholm er i april-maj og september-oktober 1963 blotlagt 305 urnegrave og brandpletter i gravene nr. 1328-1633. *Historisk afdeling (Møntestræde).* Den i forrige årsberetning nævnte inventering af fynske almuebroderier i privateje er blevet fortsat og afsluttet, i samarbejde med Nationalmuseet, og i fortsættelse heraf er påbegyndt en undersøgelse af fynsk linnedvævning, spec. damaskvævning (se »Fynske Minder« 1963). Blandt årets erhvervelser kan nævnes et barokt lågbæger af sølv, gjort til Thomas Kingo 1698 af Jesper Hansen Rust, Odense, samt et fornemt bordur af forgyldt messing; uret er ikke signeret, men det fremgår af den omkringløbende indskrift, at det i 1550 er anskaffet af prior Christiern Poulsen i Sct. Knuds kloster.

*Den fynske Landsby.* Genrejsningen af den store præstegård fra Tommerup er blevet fortsat og nærmer sig nu fuldendelsen. Den påtænkes indrettet og møbleret som et fynsk præstegårdshjem ved midten af 1800-tallet.

*H. C. Andersens Hus.* På digterens fødselsdag den 2. april bragtes en udsendelse i dansk radio og fjernsyn samt Nordvision med oplæsning af den svenske skuespiller Jarl Kulle. Ved samme lejlighed optog chefen for rumænsk radio og fjernsyn, M. Ion Pas, en udsendelse, beregnet for Rumænien.

*Oplysnings- og publikationsvirksomhed.* På Fyns Stiftsmuseums vistes i marts måned en stor udstilling af moderne kunst, hovedsagelig dansk, tilhørende Anna og Kresten Krestensen. I Møntestræde-museet har der været en udstilling af polsk folkekunst samt af museets nyerhvervelser af dansk sølv, foruden at man i museets udstillingsvindue har arrangeret udstillinger af grupper fra studiesamlingerne. Årbøgerne »Fynske Minder« og »Anderseniana« er udkommet med hver en årgang.

*Besøgstal.* Fyns Stiftsmuseum: 17.284, Møntestræde: 4.441, Den fynske Landsby: 55.586, H. C. Andersens Hus: 135.274, H. C. Andersens Barndomshjem: 4.494, Carl Niensens Barndomshjem: 703, ialt 217.782 personer.

## Willemoesgårdens Mindestuer, Assens

*Særudstillinger.* Der har i sommerens løb været arrangeret flere mindre udstillinger til belysning af bl. a. fotografiens udvikling samt emnet: Emigranterne, ligesom Håndværkersangkorets 50 års jubilæum markeredes med en udstilling i museet.

*Undersøgelser.* Ejd. Ramsherred nr. 24 (opr. fattiggård) og nr. 26 (byens første sygehus) er blevet gennemfotograferet og opmålt før nedbrydning.

*Erhvervelser.* Heriblandt skal fremhæves resterne af en fajanceovn ca. 1730, stammende fra ejd. Adelgade nr. 18. Ved komponisten Jacob Gades død har museet arvet 7 malerier af Laurits Mikkelsen i Saltofte, bl. a. kunstnerens først udstillede maleri (1901).

*Nyindretning.* I stueetagen i museumsbygningens fløj ud mod Kindhestegade er skabt et stort rum, hvor man ved udstilling af dørhammere og andre bygningsdele vil belyse den bygningshistoriske udvikling i Assens gennem tiderne.

## Middelfart by- og egnshistoriske Museum

Den i 1959 påbegyndte nyregistrering af museets samlinger er fuldført, og udarbejdelsen af nyt kartotek og ny protokol nærmer sig fuldendelsen. Museet har i det forløbne år haft ca. 2500 besøg, deriblandt mange skolebesøg. Museets forbindelse med byens og egnens skoler agtes yderligere udvidet og udviklet.

Museet har også i det forløbne år kunnet glæde sig ved en relativ god tilgang af ny museumsgenstande både som gave og ved køb, ialt 52. Der er således erhvervet 2 sølvspiseskeer af middelfartmesteren Poul Diderich Dreves, der erholdt borgerskab i 1779, en anden sølvspiseske af fredericiamesteren Jens Jensen Winge med borgerskab fra samme år. Som gave er indgået en malet kakkelovnsskærm fra det gamle Hindsgavl slot, brudekappe fra 1826 og mange håndarbejder, der er fremlagt i ny monterer. Til slut må vi anføre en sjælden gobelinævning af den vestfynske damaskvæver Lars Clausen, der arbejdede under Wedellsborg.

## Svendborg Amts Museum

Under ledelse af Statens Lokalmuseumstilsyn har nogle unge studerende i 1963 foretaget en gennemgang af alle museumsgenstandene og optaget en fortegnelse af dem i et »blokkartotek«. Dette arbejde, der måtte afsluttes tidligt på efteråret, da museet ikke har indlagt varme, tænkes genoptaget til foråret med det formål at foretage en udtynding af museet ved at flytte en del genstande over i et rum på elværket, i hvert tilfælde foreløbigt, idet museets bestyrelse agter at foretage en udvidelse af museet, når byggesituationen tillader det. I mellemtiden vil de resterende museumsgenstande blive stillet op i det nuværende museum – Anne Hvides Gaard – efter nye retningslinier, der er opstillet af Lokalmuseumstilsynet og tiltrådt af bestyrelsen.

## Vendsyssels historiske Museum

Den forløbne sæson har for museet været udbytterig i alle henseender. Gaver er indkommet i stort tal, mange interessante arkæologiske undersøgelser er foretaget og der har været et støt stigende antal besøgende. Den glædeligste begivenhed må være en bevilling på kr. 20.000,00 af tipsmidlerne til installation af fjernvarme i den arkæologiske afdeling og afdelingen for bondekultur.

Den arkæologiske virksomhed har kun beskæftiget sig med jernalderen, fra hvilken 9 grave og 4 hustomter er blevet undersøgt. 3 af gravene er fundet enkeltvis, og det er lykkedes at få en af disse fredet, en smuk stenbygget grav i Lilleheden klitplantage ved Hirtshals. Syd for den kendte Donbækgravplads ved Frederikshavn er undersøgt 5 jordgrave. Ved »Skeen mølle« i Uggerby sogn og ved »Tofte« i Vidstrup sogn er foretaget orienterende undersøgelser af jernalderhustomter. En 15 m lang hustomt med svagt buede langsider er udgravet ved »Kjærsgård« i Tornby sogn. Endelig har museet påbegyndt undersøgelsen af en stor jernalderboplads ved »Meller Stidsholt« i Volstrup sogn.

I årets løb er afholdt en del særudstillinger, blandt andet i et lille udstillings-

vindue til en gammel butik, som kommunen velvilligt har stillet til museets disposition. Interessen for disse små særudstillinger har været stor og giver museet lejlighed til at vise mange af de genstande, som ellers må være stuvet sammen på magasinerne.

### Aalborg Historiske Museum

I sommeren 1963 fejredes museets 100 års jubilæum med en udstilling i Ålborg-hallens foyer i dagene 13. juli–15. august. Udstillingen var delt op i fem sektioner uden indbyrdes sammenhæng og uden kronologi, idet de hver omhandlede et af de områder af museumsarbejdet, der især har været dyrket i årene siden 1945. Sektion 1, »Ålborgs forgængere« (Oscar Marseen), viste arkæologiske fund indenfor Stor-Ålborgs område siden 1945. Sektion 2, »Fotografer i Ålborg i 100 år« (Knud Dynesen), viste over 5000 fotografier, optaget af lokale fotografer og med biografier af disse. Sektion 3, »Malere i Ålborg i 500 år« (Sylvest Grantzau), udstillede malede møbler, paneler og andre værker af lokale mestre foruden lokale malerier samt en panelstue fra ca. 1780. Dertil et værksted og malernes lavssager. Sektion 4, »Opsamlinger i undergrunden« (Peter Riismøller), viste et udvalg af byfund fra middelalder og renaissance, for en stor del opsamlet af unge medlemmer af Jysk Arkæologisk Selskabs Ålborg-kreds i fylden fra maskinelle udgravninger. Sektion 5, »Glas i Danmark« (Peter Riismøller), viste de former for glas, der har været i brug i Danmark siden 1750. Jubilæumsudstillingen blev besøgt af 5000 betalende gæster, foruden et mindst lige så stort antal børn med gratis adgang.

Blandt de talrige jubilæumsgaver kan fremhæves Ålborg Skipper Liglavs ligvogn fra 1746 (gave fra Vendsyssels historiske Museum), en stor samling apoteksinventar og farmaceutiske præparater (apoteker S. C. Strøyberg; samlingen er foreløbig opstillet i lokaler i Jens Bangs stenhus), samt en hestetrukken ambulance fra 1900 (gave fra Ålborg amtsråd). Som arv fra afd. arkitekt Tyge Hvass har museet modtaget en del genstande fra Randrup hovedgård, som sammen med tidligere indgåede sager fra samme sted gør det muligt at opstille to komplette interiører fra samme hovedgård, fra rokokotid og empiretid.

Af arkæologiske undersøgelser skal nævnes en gravplads ved Lundegårde i Nøvling sogn, med grave fra yngre romersk jernalder, samt en gravplads fra ældre germansk jernalder i Gl. Hasseris grusgrav og en boplads fra enkeltgravstid ved Solbjerg i Østhimmerland. Den videre undersøgelse af alle tre pladser står på programmet for 1964.

### Forhistorisk Museum, Århus

I det forløbne år har museet udført følgende større undersøgelser i nærheden: Harald Andersen har fortsat undersøgelsen af offerstedet ved Foerlev Nymølle, nordvest for Skanderborg. Poul Kjærum har påbegyndt en undersøgelse af jættestuen Jordhøj ved Mariager med samtidigt henblik på studiet af offer- og udrømningsproblemet. Hellmuth Andersen har undersøgt to gravhøje, en ved Fredericia og en ved Mollerup øst for Silkeborg, den sidste med fire grave, bl. a. indeholdende bronzesværd og bronzedolke i træskeder, bronzefibler og flintdolk. Endvidere påbegyndtes undersøgelsen af en gravplads fra vikingetid ved Hesselbjerg

ved Odder, samt af hotel Skandinaviens tomt i Århus' centrum. Det sidste sted har det været muligt at fremdrage vold- og vejsystemer, huse, oldsager og et stort knoglemateriale fra vikingetid. I lighed med tidligere år er der fra Forhistorisk Museum udsendt en ekspedition til Den persiske Golf. Heri deltog museumsinspektør T. G. Bibby.

Museet arrangerede i begyndelsen af året en særudstilling om vikingetiden og Århus' oprindelse i denne periode, hertil var også knyttet en speciel foredragsrække. Besøgstallet var: 4.131 betalende. Museets etnografiske samling bidrog med materiale til en udstilling i Rådhushallen i Unesco-ugen.

Forhistorisk Museum har i det forløbne år flyttet administration, konserveringsanstalt og tilvækstmagasin til Carl Blochsgade 28, Århus C, hvor også tidsskriftet SKALK, Nationalmuseets Fredningsafdeling for Jylland og Institut har til huse.

Forhistorisk Museums samlede besøgstal i 1963 var: 37.034.

## Horsens Museum

*Nyindretninger.* Efter endt restaurering er ejd. »Flensborgs Enkebolig«, opført 1790 af Anders Kruse, blevet indrettet som annekst til museet, indeholdende bl. a. en »enkestue« omkr. 1860, et sagførerkontor ca. 1870, en laugsstue og 3 gamle værksteder (bødker, guldsmed og træskomager) foruden mindre rum for mål og vægt, tækkemandsudstyr, lysestøbergrej og tømmer- og snedkerværktøj. I museets hovedbygning er der foretaget en del ændringer i opstillingen, det gælder bl. a. samlingerne af porcelæn og fajance samt kobber- og messingtøj. I stueetagen er indrettet en afdeling for bondekultur, herunder et interiør.

*Udstillinger.* Jan.: »Senge- og sovevaner i ældre tid«. April: »Fra billedmagasinets gem«. Sept.-okt.: »Musikinstrumenter fra fjerne tider og fjerne lande«. Dec.: juleudstilling: »Døde ting og digter-tale. Kirkelige genstande belyst af salmevers, historisk-poetisk«.

*Erhvervelser.* Claus Cortsens signet o. 1720, potageske af sølv (Hiorth 1863), dørfloje o. 1790 fra byens gamle posthus i Nørregade, dele af bødker-, guldsmede- og træskomagerværksteder.

*Undersøgelser.* Plyndrede højtømter nær Yding Skovhøj (ældre bronzealder) og i Sdr. Vissing sg. (fmlt. enkeltgrav). Desuden gruber med skår fra keltisk og romersk jernalder i Gangsted sg. og udatérbare, trækulsfyldte gruber i Hedensted og Underup sg.

*Publikation.* Museets årsskrift 1962 er udkommet med beretning og seks lokalhistoriske artikler. I regionalradioen har der været en udsendelse om »Flensborgs Enkebolig« og i fjernsynet udsendelser om udgravningen ved Yding Skovhøj og om musikudstillingen.

## Silkeborg Museum

Museet har i 1963 bl. a. forøget de kulturhistoriske samlinger med en del lertøj og glas. I museet er der blevet istandsat et mindre værelse til ophængning af lokalhistoriske billeder.

I museets kunstafdeling har der været arrangeret en udstilling med arbejder af maleren Pierre Wemaëre, der udsendtes katalog (112 s.) med gengivelser af alle de udstillede arbejder, forord af Hans Kjørholm og Christian Dotremont.

## Odder Museum

I påskeugen var arrangeret en lille udstilling af de i årets løb modtagne gaver. Den traditionelle efterårsferie-udstilling bestod i år af gamle kobber- og messingting, udlånt af egnens befolkning samt Horsens Museum og købstadmuseet »Den gamle By«.

Blandt gaverne til museet må særlig nævnes 2 kaneklokker og 2 gamle fotografier fra Sandager mølle, hvor nu museet har til huse. Gaverne er fra frk. Ebba Schou, København, hvis morfar, Rasmus Nielsen, i mange år ejede Sandager mølle.

Der har været 2 radioudsendelser fra museet. Den 11. august i »Søndagsturen går til« og den 26. oktober i regionalradioen om kobber- og messingudstillingen.

Folkedanserforeningen for Odder og omegn har igen i år afholdt internationalt stævne på pladsen ved mølledammen, som har vist sig fortræffelig til sådanne arrangementer.

## Vejle Museum

*Arkæologiske undersøgelser.* I Assendrup er undersøgt en mandslang brændtbensgrav fra yngre bronzealder og ssts. en rest af et dyssekammer fra yngre stenalder. Endelig har man i Uldum by undersøgt resterne af en boplads med redskaber og lerkarskår fra jættestuetid.

*Udstilling.* I kunstafdelingens lokaler har været en udstilling, »Vejle gennem 100 år«, med billeder fra Vejle byhistoriske arkiv.

## Fredericia Museum

Museet har i 1963 været besøgt af ialt 2745 gæster, en stigning på 15 % i forhold til 1962.

Fra A/S Dansk Shell har museet modtaget en gammel ladebygning samt et tilskud til dennes nedtagning og genopstilling på museets grund. Blandt årets øvrige gaver skal nævnes 5 store malerier, forestillende situationer under 6. juli-slaget 1849 og malet af landskabsmaleren Peter Holm og hans søn Emil Holm. Endelig er der fra Trinitatis og Michaelis kirker indkommet forskelligt kirkeligt inventar.

## Museet på Koldinghus Slot

Erhvervelserne har ikke været særlig mange. Af sølv blot et møntbæger af koldingmesteren J. N. Satterup samt et sønderjysk hovedvandsæg med indfattede farvede

sten. Keramikken domineres af et signeret slesvigsk bakkebordblad, dekoreret i blå med musselmønster og med tilhørende nyklassisk bord; det er en gave fra Ny Carlsbergfondet. Flisesamlingen har fået enkelte suppleringer, og indkøbt er nogle stykker Alumina-fayencer i brogede farver. Af glas kan nævnes en blå potpourrikrukke fra Gjøvik fra begyndelsen af 1800-årene. Til krigsmindesamlingerne er indgået et krudthorn af elfenben fra 1600-årene, et vandfarvebillede af Holm med motiv fra stormen på Frederiksstad 1850, nogle Læssøe-relikvier, krans fra indtoget, et slesvigholstensk flag fra 1864, nogle uniformer, herunder grænsegendarmernes lyseblå, samt nogle nyere krigsdekorationer. Af lokale minder kan nævnes et skibsportræt af skonnerten »Barsø«, malet i London, og en række portrætkarikaturer af kendte koldingborgere o. 1925. I anledning af kunstnerens 80-årsdag arrangeredes en lille udstilling af Lavrids Tetens tegninger, malerier og slægtsminder. Sammen med flere foreninger afholdtes en hjemstavnsaften med forfatteren Jørgen Bukdahl som taler og i samarbejde med Kolding Kammermusikforening en musikaften med levende lys. Museet har udsendt »A short guide«, Årsskrift 1962-63 og »Krigen 1864«. Besøgstallet var 59.110.

### Glud Museum

Museet blev i 1963 besøgt af 7.713 betalende gæster, hvortil kommer medlemmerne, som har partoutkort.

Glud Museum har i 1963 på eget forlag udgivet en egnshistorie på 640 sider: »Bjerre Herreds Bogen«, med bidrag af 35 medarbejdere, der enten er født i, bor i eller har nær tilknytning til Bjerre herred.

### Ringkjøbing Museum

Professor, dr. phil. C. J. Becker har for museet fortsat undersøgelsen af stendyngegrave på Bondesgårds jorder i Thorsted sg., ligesom museet har fortsat udgravningen af den mesolitiske boplads i Hjortsmose i No. Derudover er der fra Ringkjøbing Museum foretaget et antal mindre undersøgelser af oldtidsforekomster, bl. a. brandgrave fra tidlig jernalder, foruden en foreløbig undersøgelse af hustomter fra ældre jernalder (Rindum, Vesttarp i Velling) m. v.

### Herning Museum

Der er indrettet en mindstue for museets grundlæggere: Trøstrup og H. P. Hansen. Endv. er der indrettet en stue med rokokomøbler, samt opført et spændhus.

Af undersøgelser i marken er der sammen med museumsinspektør C. L. Vebæk foretaget en udgravning af en overpløjet bronzealders høj i Rind; blandt fundene var et usædvanligt sværd, som er tilgået Nationalmuseet som danefæ. Endv. er undersøgt en jordgrav i Assing (dyssetid) og en grav fra enkeltgravskulturen i Hammerum.

## Den antikvariske Samling, Ribe

Restaureringen af Quedens' Gaard fortsætter planmæssigt. De første udstillingslokaler, bestående af »empirelejligheden«s sal og to kabinetter, er færdige fra håndværkernes hånd og har hidtil været anvendt til skiftende udstillinger. Læsesalen med samlingens bibliotek og arkiv er færdig, ligesom biblioteket er nyopstillet. Den borgerlige renaissancesal i museets ældste fløj med sine malede indskrifter og dekorationer er færdigkonserveret.

Med tilbagevirkende kraft fra 1. april 1962 har samlingen opnået status som landsdelsmuseum for Ribe amt.

Af undersøgelser har samlingen foretaget følgende: I Seem s. er lokaliseret en romersk jernalderlandsby med kraftige brandlag. I en på et luftfoto lokaliseret ring af en diam. på ca. 40 m i Okholm i V. Vedsted s. er foretaget en prøvegravning og fundet husrester samt fundmateriale, som daterer bebyggelsen til vikingetid. Fundstedet vil formentlig få stor betydning for forståelsen af Ribes historie i den nævnte periode, og samlingen håber at kunne foretage større undersøgelser på stedet. Desuden har samlingen udført en skaktgravning i Stiftamtets have i Ribe, der afslørede fyldlag på ca. 3 m tykkelse, hvoraf de nederste 1½ m rummede brandlag, ganglag og udsmidningslag i klar lagdeling, som giver gode oplysninger om de relative forhold mellem 1100- og 1200-tallets keramik. De bedste enkeltfund er »glaserede bæverhaler« fra et 1200-tals brandlag.

Af udstillinger har samlingen i det forløbne år etableret følgende: I forbindelse med FAOs Frihed for Sult-uge afholdtes en særudstilling, hvortil Mellemløbet Samvirke, Ribe Katedralskoles etnografiske samling, samt museet selv havde leveret materiale. Desuden havde skolebørn i Ribe lavet plakater over udstillingens emne. Med hjælp fra British Council vistes Guildhall-museets vandreudstilling af engelsk lertøj fra middelalderen, suppleret med samtidig »dansk« lertøj fra Nationalmuseet og fra samlingens egne ripensiske jordfund. Desuden har man haft en særudstilling af »Nyerhvervelser 1963« og én med »Gamle Egnsure«.

For Antikvarisk Selskab har samlingen arrangeret 10 foredrag.

## Esbjerg Museum

*Forhistorisk tid.* Udgravning af overpløjede gravhøje i Brøndumdum og Andrup. I den sidstnævnte påvistes begravelser fra tidlig bronzealder til yngre romersk jernalder samt fodkranse, der antydede mindst 3 byggeperioder. Desuden er undersøgt bopladsgruber fra førromersk jernalder i Spangsbjerg, Tarp og Andrup. Fra ældre romersk jernalder er udgravet en lille hustomt ved Esbjerg Højskole.

*Historisk tid.* Museet har som arv efter fru Ulla Rand modtaget nogle møbler fra 1700-tallet. Et sønderjysk standur, et bord med kakler og en Hepplewhite stol.

I foråret arrangerede museet i samarbejde med Esbjerg byhistoriske arkiv på Centralbiblioteket en udstilling fra besættelsestidens Esbjerg.

For første gang er der udsendt en selvstændig årspublikation: Fra Esbjerg Museum 1963, med artikler af Erik Riberholt: Johan Andreas Orth – et stykke vestjysk orgelhistorie, og af Niels Thomsen: Skovbølling-karret.

## Haderslev Amts Museum

Omkring nytår 1963 påvistes en større boplads fra vikingetid syd for Padborg, med udstrakte bopladslag og flere dybe gruber, som syntes at føre ned til vandførende lag. Interessantest var nogle træstiger, som endnu stod i gruberne, og hvoraf den ene kunne optages ret uskadt. Den videre undersøgelse overtoges af Nationalmuseet.

På militærets skydeterræn ved Halk var påvist en stenalderboplads, idet genstande fra denne faldt ned ad skrænten til havet. Ved en prøveundersøgelse afdækkedes et areal af bopladsen, og det 20–30 cm tykke kulturlag undersøgtes for sit indhold af flintgenstande og skår, bl. a. skår af de såkaldte klokkebægre. Nogle dybe render i kulturlagets overflade måtte tolkes som hjulspor, som en senere større undersøgelse må søge at datere.

I Ejsbøl undersøgtes 176 m<sup>2</sup>, som alle fortsatte udgravningen sydpå langs den gamle søbred, med det formål at få en klar afslutning på dette store fund. I stedet for en afslutning fandtes en ny lille fundgruppe med genstande fra samme tid som det store fund og med ca. 150 skibsnagler, hvilket viser, at der også her var tale om søfarende angribere. I udgravningens sidste time og den sidste halve m<sup>2</sup> fandtes en jernøkse, ikke før set i Ejsbøl, men nok i andre mosefund. På trods heraf anses dog det egentlige Ejsbølfund, hvis udgravning startede for 8 år siden, nu for undersøgt til bunds.

Den 21. juli fejredes museets 75 års jubilæum ved et friluftsprogram med bl. a. militært optog gennem byen og opvisning af folkedans.

Museets forskellige samlinger er i årets løb øget ved fund, gaver og køb. Blandt gaverne skal fremhæves familien Henningsens gamle dannebrog, som havde været i brug før 1864, kom under fremmedherredømmet frem indendørs hver jul og brugtes igen og for sidste gang 10. febr. 1920.

## Aabenraa Museum

I kalenderåret 1963 har besøget været stigende, og museet har været besøgt af ca. 4.000 gæster (incl. udstillingsgæster).

*Udstillinger.* I forbindelse med hjemstavnsugen den 23.2–3.3. afholdt Byhistorisk forening på museet en udstilling omfattende møbler og brugsting fra Åbenrå borgerhjem i det 18. og 19. århundrede.

*Køb.* Et portrætbillede malet af Åbenråmaleren Jes Jessen (Eckersbergs læremester), et do. malet af Åbenråmaleren Thomas Jensen og et do. malet af Øster Løggummaleren Andreas Kjær.

Museet har ladet fremstille 20 farvelagte lysbilleder af dets bedste udstillingsgenstande.

*Nyindretninger.* Museet har også i 1963 forsynet en del af udstillingslokalerne med ny gulvbelægning.

## Museet på Sønderborg Slot

1962–63 var et godt år for museet på Sønderborg Slot. Besøgstallet var omtrent uændret, 60.000 gæster, hvoraf 20.000 er skoleelever på klassebesøg. Restaurerings-

sagen skred fremad, omend langsomt. Boligministeren havde bevilget 80.000,- kr. til supplerende undersøgelser, og dette arbejde afsluttedes i vinteren 1962-63. Herefter er detailprojektet blevet gennemgribende revideret, og der regnes nu med en samlet udgift på ca. 9 mill. kr. En forsøgsreparation er foretaget i vestfløjen, og resultatet synes særdeles lovende. Siden har finansudvalget aflagt besøg på slottet i december 1963 og derefter givet principiel tilslutning til planernes gennemførelse.

Det nære samarbejde mellem de nordslesvigske museer, som er kommet til udtryk i oprettelsen af Nordslesvigsk Museumsråd, er fortsat. Den fælles lysbilledsamling er udbygget og har i adskillige foredrag vist sin eksistensberettigelse. Udarbejdelsen af registre over nordslesvigske genstande i Nationalmuseet er fortsat, ligesom museets interne registreringsarbejde. Ikke mindst herigennem øges mulighederne for en mere effektiv udnyttelse til forskning.

Museet har også i det forløbne år modtaget adskillige værdifulde gaver. Den fornemste er et sølvtojssæt, oprindeligt tilhørende rigsarkivar A. D. Jørgensen og nu skænket til museet af dennes søn, højesteretspræsident Trols G. Jørgensen. Museet havde allerede for flere år siden erhvervet sig et sæt kopper med blomsterdekoration og de slesvigske løver samt et porcelænsfad med motiv fra Gråsten, hvor A. D. Jørgensen fødtes i 1840. Nu har museet generøst fået skænket resten af dette sæt, nemlig de tilhørende sølvgenstande: kaffekande, sukkerskål og flødekande med tilhørende bakke samt theskeer. Hele sættet er i 1886 skænket til A. D. Jørgensen, således som det fremgår af en indskrift på kaffekanden: Til Geheimarkivar A. D. Jørgensen - Fra Bønder i Haderslev Amt 1886.

Til de historiske samlinger er desuden foræret et par uniformsdele i velbevaret stand og nogle billeder fra de slesvigske krige og verdenskrigene, ligesom der er købt et glas med mindeinskriftion for slaget ved Eckernförde 1849. Til tekstilsamlingerne er fra flere skænket kjoler eller dele heraf, desuden er modtaget et par særke og nogle skjorter, hjemmestrikkede strømper, huer og andre dragtdele foruden diverse redskaber. Til håndværker- og landbrugsafdelingerne er indkommet forskellige redskaber, og en gammel kane supplerer vor vognsamling. Fra Sønderborg Ladegård er modtaget et stort egetræsmalet skab og et spejl. En fiskeske, udført af Sønderborg-guldsmeden J. J. Jürgensen, og en theske af D. Detlefsen er skænket til sølvsamlingen. Indkøbt er et smukt rokokko-hovedvandsæg af Ph. E. Jansen, vel en af de dygtigste Sønderborg-guldsmede. Desuden er indkøbt en stor rødmalet kiste med årstallet 1695 og to malede våben sammen med en egetræs-vugge, og to høje messingalterstager med snoet skaft, et såkaldt Ærø-spejl, to hatte-æsker af særpræget form og forskellige mindre genstande.

I vintersæsonen har museet stillet lokaler til rådighed for udstillinger, arrangeret af Sønderborg Kunstforening og af SAMIS og endelig har museet i samarbejde med Historisk Samfund arrangeret tre foredragsaftener over emnet: Dansk middelalder.

## Rigsarkivet

*Afleveringer.* Foruden de normale løbende afleveringer fra ministerialkontorerne samt fortsatte afleveringer gennem udenrigsministeriet af europæiske konsulatsarkiver, overvejende fra årene 1920-45, har Rigsarkivet bl. a. modtaget følgende

arkivalier: Finansministeriets fondskontor har afleveret hovedbøgerne for statslånet 1886 og hovedbøger fra 1912 og 1914. De af skattedepartementet beordrede afleveringer fra de lokale skattekrede af arkivalier vedrørende den ekstraordinære formueopgørelse i 1945 er fortsat i 1963 og nærmer sig sin afslutning. Fra justitsministeriet er modtaget en pakke sager fra kommissionen af 1909 vedr. len og stamhuse. Ministeriet for offentlige arbejder har afleveret sine forestillingsprotokoller 1894–1959. Fra generaldirektoratet for statsbanerne er foretaget omfattende arkivafleveringer fra baneafdelingen og fra personalekontoret. Derfra er endvidere modtaget personale- og regnskabs-sager fra dampskibsselskabet »Øresund« 1900–42. Desuden en samling fotografier, kort og tegninger af forskellig art, navnlig vedrørende privatbanerne. En særlig gruppe i denne aflevering udgør en række tyske tegninger vedrørende sønderjyske jernbanestrækninger. Undervisningsministeriet har påbegyndt en større aflevering, der dels omfatter protokoller og journalsager fra departementerne 1941–45, dels arkivalier fra forskellige underinstanser. Af disse har foreløbig gymnastikinspektøren afleveret sit arkiv for tiden 1890–1945 og inspektøren for mellem- og realskolerne arkivet for tiden 1920–50. Universitetskvæsturen har afleveret sekretariatssager fra årene 1933–37. Invalideforsikringsretten har foretaget meget store afleveringer af rettens arkiv. Fra statens ligningsdirektorat er modtaget efteraflevering af kort fra 8. alm. vurdering samt grundværdikort vedrørende 9. alm. vurdering 1945. Statens skibstilsyn har videreført afleveringen af sager vedrørende skibe slettet af det danske skibsregister. Endelig har Rigsarkivet fra centraladministrationen modtaget arkivalier fra og vedrørende besættelsestiden: fra politiets efterretningstjeneste det såkaldte »centralkartotek«, civilforsvarsstyrelsen har afleveret landsmeldecentralens luftværnsrapporter 1940–45, direktoratet for vareforsyning har afleveret arkivmateriale fra handelsministeriets licenskontor vedrørende leverancer til værnemagten 1941–45. Gennem Danmarks rederiforening er modtaget fragtnævnets journaler 1941–49, og socialministeriet har afleveret protokoller og journalsager fra fordelingsnævnet i henhold til lov af 10/6 1960 vedrørende ydelse til danske, der har været ramt af national-socialistisk forfølgelse.

Af private institutionsarkiver har Rigsarkivet i årets løb modtaget følgende: Institut for historie og samfundsøkonomi, opløst 1960, institut for lokalhistorisk forskning 1943–53, samt bestyrelsesprotokol for De danske armenievenner 1919–23, 1935–49.

*Privatarkiver.* Rigsarkivet har i 1963 modtaget en stor mængde privatarkiver, bl. a. kan nævnes afdøde rigsarkivar, dr. Svend Aakjærs omfattende privatarkiv og samlinger, papirer fra afdøde redaktør Povl Engelstoft, grønlandsforskeren, dr. phil. Lauge Kochs omfattende samling breve og optegnelser vedrørende hans videnskabelige arbejde, venstrepolitikerens Frede Bojsens dagbøger 1892–98 m. v., det Bræstrup'ske familiearkiv, heriblandt papirer fra politidirektør Chr. Jac. Cosmos Bræstrup, supplerende aflevering til det Hegermann-Lindenchrone'ske arkiv, papirer fra frimenighedspræst Marius Olsen, Agerskov, pastor J. O. F. Lunds arkiv, sognepræst Rasmus Balslevs arkiv og pastor S. T. Balslevs arkiv. Endvidere forfatteren P. Lauritsens privatarkiv, arkitekt Carl Andreas Spangs privatarkiv og diverse fra fhv. minister, direktør Tyge J. Rothe, bl. a. uddrag af ministerrådsprotokol for ministeriet Neergaard 1920–22. Af kabinetssekretær Jens Peter Traps arkiv er modtaget forskellige dagbogoptegnelser. Endelig har Rigsarkivet modtaget yder-

ligere afleveringer af Appel'ske, Glahn'ske, Helweg-Larsen'ske, Fin Lund'ske og Scharling'ske papirer.

Samarbejdet mellem Rigsarkivet og dr. Jørgen Hæstrup er fortsat. Gennem dr. Hæstrup og DNH samt på anden måde er der modtaget et betydeligt materiale til belysning af besættelsestiden, således fra minister Oluf Pedersen optegnelser vedrørende 13-mandsudvalgets virksomhed efter 29. august 1943, fra lektor, cand. mag. Ruth Lachmann, fra kommandørkaptajn F. C. Pontoppidan og fra vice-admiral, dr. phil. h. c. A. H. Vedel. Fra direktør Næsselund er modtaget tillæg til Dansk Pressetjenestes arkiv. Endvidere har Rigsarkivet fra departementschef E. Dige modtaget en beretning om departementschefstyret 1943–45.

Nettotilvæksten har været på 1.265 hyldemeter.

*Publikationer.* Rigsarkivet har i 1963 udsendt Vejledende Arkivregistraturer XIII, Kongehusarkivet fra kongerne Frederik VI's, Christian VIII's og Frederik VII's tid, udarbejdet af Vello Helk. Rigsarkivets 2. afdeling har fortsat den i 1962 påbegyndte række stencilerede publikationer, Foreløbige Arkivregistraturer med udsendelsen af serie 4 (Indenrigsministeriet med derfra udgåede ministerier) nr. 6: Personalakter. – Ministeriet for offentlige arbejder. De danske statsbaner, af serie 8 (Privatarkiver): departementschef Andreas Frederik Asmussen († 1914) og hustrus arkiv, krigsminister Jesper Jespersen Bahnson († 1909) og hustrus arkiv, professor Heinrich Oscar Günther Ellinger († 1947) og hustrus arkiv, sognepræst Johannes Ferdinand Fenger († 1861) og hustrus arkiv, højskoleforstander Carl Frederik Grove († 1895) og hustrus arkiv. Endelig er Nordisk Arkivnyt (8. årg.) blevet udsendt i 4 numre på sædvanlig måde.

*Læsesal m. m.* Antallet af besøgende har været 13.510, og der har været 42.765 ekspeditioner til læsesalen og 28.610 ekspeditioner til ministerierne. I disse tal er indregnet ekspeditioner med negativt udfald, som ofte er de mest tidskrævende. Det samlede antal udlånte arkivalier udgør 1.618 stk.

*Konservingsafdelingen.* I 1963 er der konserveret 556 vokssegl og restaureret 351 bind, adskillige kort og pergamenter og næsten 6.000 blade. Desuden er der fremstillet og farvet 87 gipsafstøbninger af segl. Rigsarkivets fotografiske atelier har foretaget over 86.000 optagelser og mere end 4.000 forstørrelser.

*Udstillinger.* Der har i årets løb været arrangeret 2 seperatudstillinger i Rigsarkivets forhal. Den ene var tilrettelagt af arkivar Erik Stig Jørgensen i anledning af 100-året for den danske prins Vilhelms valg til konge af Grækenland og belyste begivenhederne omkring tronovertagelsen, mens arkivar Troels Dahlerup forestod den anden, der viste udvalgte arkivalier, erhvervet i løbet af det sidste år. Blandt disse nyerhvervelser må især fremhæves den franske gesandt i København Ogies papirer fra København 1753–66.

Rigsarkivets historiske museum har været besøgt af 1.836 gæster.

*Andet.* Som første led i den egentlige planlægning af Danicafotograferingen i udenlandske arkiver vil man fotografere arkivfortegnelser over materiale vedrørende Danmark i de arkiver, der i større omfang må formodes at indeholde Danica. I denne anledning har rigsarkivar Hvidtfeldt besøgt statsarkiverne i Lübeck, Hamburg, Oldenburg, Osnabrück, Münster og Nürnberg, det tyske udenrigsministeriums politiske arkiv i Bonn, forbundsarkivet i Koblenz og dettes afdeling i Frankfurt samt arkivdepotet i Göttingen. Rigsarkivaren har ligeledes været på rejse i Øst-tyskland, hvor han forhandlede med den statslige arkivledelse i Potsdam, og hvor

han foruden arkiverne i Potsdam besøgte arkiverne i Weimar, Merseburg, Dresden og Stralsund. Desuden har der været forhandlet med landsarkivet på Gottorp.

Den systematiske fotografering af selve arkivstoffet vil fortsat blive koncentreret om Østtyskland, Holland og England. Sidst på året var således overarkivar Aage Rasch i England for at udvælge materiale fortrinsvis i Public Record Office til fotografering.

Rigsarkivets sikkerhedsfotografering er blevet fortsat.

## Erhvervsarkivet, Statens erhvervshistoriske arkiv

Flytningen til Erhvervsarkivets nye bygning (Vester Allé 12, Århus C) medførte, som ventet, en betydelig stigning i afleveringerne. Tilvæksten androg 7.994 bind og pakker, den største hidtil på et år. Fordelingen var således:

Organisationsarkiver: Dansk Litograflaug & Kemigraflauget i Danmark 1899–1960; Gørtlernes Fagforening, Århus, 1898–1944 (småsager); Landbrugsrådet 1919–48; De samvirkende danske Husmandsforeninger 1911–61; De samvirkende jyske Husmandsforeninger 1902–58. Industriarkiver: Tekstilmfirmaet Carl Flensburg & Sebbelov, København, 1897–1957; De jyske Kalkværker A/S, Århus, 1891–1946; konfekturfabrikken N. Nordfeld & Co.'s Eft. Georg Hansen A/S, København, 1919–50; maskinfabrikken A/S »Titan«, København, 1899–1961. Handelsarkiver: Kolonialgrossistfirmaet Carl Bertelsen & Co., Århus, 1918–58; maskingrosserer Alfred V. Nielsen, København, 1945–47; købmandsfirmaet N. M. & F. Plum, Assens, 1930–53; kulgrossistfirmaet L. M. Thurøe & Co.'s Eft., København 1894–1957. Andre: Borgmesterfuldmægtig Aage Faber, Ålborg, 1916–19; F.D.B., 1926–53; Holsteinborg Sparekasse 1810–51; forsikringsselskabet »Jylland«, Århus, 1896–1957; retsbehandlede arkiver fra Neksø, Sakskøbing, Sø- og handelsretten i København og Århus.

Der er udført ordningsarbejder i arkiverne fra Ålborg snedkerliglav, A/S Åmosen, Stenlille, købmand A. W. Andrup, Lemvig, Assens apotek, købmand Jacob Bagger, Næstved, kolonialgrossistfirmaet Carl Bertelsen & Co., Århus, forlaget & papirvarefabrikken A/S P. Blicher, Kolding, departementschef Einar Cohn, København, (optegnelser og breve til artiklen »Økonomiske Tilstande i Danmark 1864« i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1914), cykelstelfabrikken »Concordia«, København, Dansk Litograflaug & Kemigraflauget i Danmark, borgmesterfuldmægtig Aage Faber, Ålbog, F.D.B., København, F.D.B., Århus, tekstilmfirmaet Carl Flensburg & Sebbelov, København, Fyens Disconto Kasse A/S, Odense, købmand Peter Grønning, Ålborg, Gørtlernes Fagforening, Århus, købmand Peter Herskind, Århus, isenkramgrosserer E. Hestbech, Lemvig, købmand Frederik Hestbech, Lemvig, A/S F. Hestbech & Co., papir en gros, Ålborg og Lemvig, tidsskriftet Hotel-Revue, København, Hoven Andelskasse, forskellige husmandsforeninger (kredsforeninger) i Jylland, møller Haagen, Vordingborg, Industriforeningen og Industrirådet, København, tømremester Knud Jafner, Århus, fæster Jens Jensøn, Volstrup, forsikringsselskabet »Jylland«, Århus, De jyske Kalkværker A/S, Århus, købmand A. Kr. Kjeldahl, Måbjerg, købmand C. L. Krebs, Ålborg, Landbrugsrådet, København, landsudstillingen i Århus 1909, cementstøber A. Larsen, Rønne, købmandsfirmaet Moses & Søn G. Melchior, København, sagfører Knud Eskild Möhl, Fuglebjerg, maskin-

grosserer Alfred V. Nielsen, København, købmand Rasmus Nielsen, Ålborg, købmand Chr. Olesen, Skive, købmandsfirmaet N. M. & F. Plum, Assens, A/S Randers Rebslåeri, forsikringsselskabet »Reassurance«, Kolding, A/S Reck's Opvarmningskompagni, København, købmandsfirmaet Røse & Gerdes, Århus, De samvirkende danske Husmandsforeninger, De samvirkende jyske Husmandsforeninger, købmand S. H. Schmidt, Vordingborg, forskellige sejskibsselskaber fra Thurø, Spare- og Laanekassen for Lemvig Købstad og Omegn, skibskaptajn Andreas Stougaard, København, købmandsfirmaet J. P. Suhr & Søn, København, Tekstilfabrikantforeningen, København, vinhandler & bodegæjer Albert Thorup, Århus, kulgrossistfirmaet L. M. Thurøe & Co.'s Eft., København, maskinfabrikken A/S »Titan«, København, købmand Mads Wulff, Ålborg, købmandsfirmaet Ørum & Wulff, København, og retsbehandlede arkiver fra Kolding, Nekso, Saksøbing, Sø, og handelsretten i København og Århus.

Fortsat er den løbende registrering af dagspressens artikler om erhvervslivets mænd, undersøgelsen over dansk-engelsk samhandel 1660–1960 og udarbejdelsen af det sammenfattende register over brevmodtagere til D. B. Adlers og Moses & Søn G. Melchior's kopibøger.

Håndbibliotekets tilvækst udgjorde 2.504 bind, hvoriblandt mange jubilæumsskrifter fra udenlandske firmaer og selskaber.

Af Erhvervshistorisk Årbog er udsendt 14. bind. Til Sygekassen Århus' 100 års jubilæum udarbejdede arkivet en bog »Sundhed og Sygdom mens Århus blev stor«, 240 sider, illustreret.

Arkivets overtagelse af Statsbibliotekets tidligere bygning fandt sted 1. marts, og selve flytningen gennemførtes i løbet af denne måned. Der er til bygningens istandsættelse bevilget et beløb på 577.885 kr. fordelt på 2 år. Arbejdet blev påbegyndt i september under ledelse af kgl. bygningsinspektør C. F. Møller.

## Landsarkivet for Sjælland m. m.

Antallet af besøgende på læsesalen var i 1963: 5.325 (1962: 5.241), og der blev til brug for dem fremtaget 34.630 bd., pkr. og læg (1962: 35.144 bd., pkr. og læg). På grund af nybyggeriet har landsarkivet været tilbageholdende med at modtage nye afleveringer, dog har man modtaget anseelige afleveringer fra Sø- og handelsretten i København, fra 2. udskrivningskreds (lægdssuller) og fra Københavns opdagelsespoliti. Landsarkivet har desuden søgt at hjemtage arkiver, der opbevares under dårlige forhold; dette gælder bl. a. flere retsbetjent-arkiver og amtsarkivet i Rønne. Samtlige afleveringer udgjorde 5.316 bd., 2.887 pkr. og 55 læg, svarende til ca. 520 hyldemeter. Der er ved kassationer i årets løb indvundet ca. 367 hyldemeter.

Registreringen og ordningen af retsbetjent-embederne på Lolland-Falster frem til 1919 er nu afsluttet, således at dette omfattende arkivmateriale nu skulle være tilgængeligt for den historiske forskning, trods de indviklede jurisdiktionsforhold i Maribo amt. Registreringen af retsbetjent-embederne på Bornholm er fortsat og kan påregnes afsluttet næste år. Udarbejdelsen af navneregistre til vielsesprotokollerne for de københavnske kirker er fortsat. Der er arbejdet med flg. vielsesprotokoller: Vor Frelsers kirke 1814–91 (afsluttet), Garnisonskirken 1799–1921 (afslut-

tet), Frederiksberg kirke 1812–1912, og Holmens kirke 1813–1912. Landsarkivet har tillige påbegyndt udarbejdelse af registre til obligationsprotokollerne for faste ejendomme under Københavns byting, foreløbig for årene 1687–90 og 1740–41. Denne registrant vil utvivlsomt kunne blive et vigtigt hjælpemiddel til studiet af hovedstadens bygningshistorie og økonomiske historie.

## Landsarkivet for Fyn

*Benyttelse.* 1963: 2.604 besøgende (i 1962: 2.759 besøgende), der på læsesalen har benyttet 13.277 bind og pakker (1962: 14.320).

*Afleveringer.* Af *ordinære afleveringer* mærkes: Dommerne i Odense herred og Odense byrets 3. afdeling: embedsarkivalier til 1919 (med enkelte undtagelser), dommerne i Assens, Bogense og Kerteminde: skøde- og panteprotokoller til 1927, de to første tillige realregistre, Nyborg, Odense og Odense herreds politimestre: embedsarkivalier til 1919, Odense amtstue: skattehovedbøger 1901–34 og matrikler, Tved sogneråd: fattig-, skole- og sognerådssager 1792–1908, arbejdsanstalten Store Dannesbo: arkivalier vedr. Tvangs- og Fællesarbejdsanstalten i Odense i 19. og 20. årh., Vends herreds provst: embedsarkivalier 1772–1935, præsterne i Sunds og Vends herreder, Langeland og Ærø: kontraministerialbøger og andre embedsager, deriblandt en del fæsteprotokoller.

*Gaver.* Rigsarkivet: Jørgen Lindegaard Rohmann: Forsøg til en Skildring af Fyens historisk-geografiske Tilstand fra Begyndelsen af det 11te til Udgangen af det 14de Aarhundrede, 1823 (manuskript). S. A. Laage, fhv. boghandler, Hårby: Breve fra præstefamilien Bloch i Kerteminde til Otto Laage 1867–68. Laurits Nielsen, redaktør, København: Lidt om »Arto« (manuskript). *Depositum.* Fyens Stifts Lægeforening: Sygekasseudvalgets sager ca. 1940–1953.

*Ordnings- og registreringsarbejder.* Hovedparten af de afleverede arkivalier er blevet indordnet. En registrering af Fyens stifts lægeforenings arkiv er påbegyndt. Der er foretaget en midlertidig systematisk katalogisering af de trykte bøger i Karen Brahes Bibliothek. Udskrivning af registersedler over viede og døde i kirkebøgerne før 1891 i Dreslette, Hårslev og Tranderup er afsluttet og tilsvarende seddeludskrivning er påbegyndt for Bregninge-Søby og Vester Åby-Åstrup. Alfabetiske registre er renskrevet og opstillet på læsesalen til kirkebøgerne for Marstal, Lumby, Rise og Vigerslev over viede og døde før 1891. Renskrivning af tilsvarende registre er påbegyndt til kirkebøgerne for Køng og Skårup. Renskrivning af alfabetisk register til Odense folketælling 1845 er afsluttet, og registret i 2 bind er opstillet på læsesalen.

*Kassationer.* I retsbetjent- og præstearkiver er efter de gældende kassationsregler kasseret 139 bd., 406 pakker og 2 læg eller 41,50 hyldemeter.

## Landsarkivet for Nørrejylland

Landsarkivet har i 1963 haft et besøg på 5.824 (1962: ca. 4.000), og der er på læsesalen benyttet 42.277 bd. og pk. (1962: 36.748). Der er afleveret 50.236 bd. og pk., hvoraf 27 er gaver. De store afleveringer skyldes, at Landsarkivet igen er

begyndt at modtage afleveringer fra embederne, efter at den nye magasinbygning er taget i brug. Foreløbig er hjemtagningen fra amts-, dommer- og politimesterembederne til ca. 1930 påbegyndt. Endvidere er der bl. a. modtaget følgende arkivalier: beretning om Ringkøbing under besættelsen, forseglede til år 2.000 (skoleinspektør Johs. Ivar Bøgner, Ringkøbing), arkivalier vedr. det Grotumske legat (F. A. Linde, Ålborg), Hjortlund fattigprotokol 1811–68 (Truels Truelsen, Gredstedbro), arkivalier fra Nibe klub (advokat H. Algreen-Ussing), forhandlingsprotokol 1846–1941 fra Viborg landøkonomiske Selskab, Tjele godsarkiv fra 18. og 19. årh., diverse fra Løvenholm fonden og fra Viborg kloster.

Den 21. januar genåbnedes Landsarkivets læsesal, efter at flytningen fra den gamle til den nye bygning var afsluttet. Samtidig blev det nye arkivsystem ført ud i praksis, idet samtlige arkivalier, bortset fra nogle få undtagelser, nu er eller vil blive forsynet med to numre, dels et arkivnummer, der angiver, i hvilket arkiv et bind eller en pakke hører til, dels et løbenummer. På læsesalen er opstillet indbundne fortegnelser over arkivalierne med angivelse af numrene, og bestilling af arkivalier foregår ved, at man på bestillingssedlen anfører arkiv- og løbenummer.

Følgende registraturer er i årets løb blevet nummereret, renskrevet og opstillet på læsesalen: amtsarkiver, branddirektorater, Århus bispearkiv, skolearkiver, sognerådsarkiver, Y-arkiver (mindre institutioner med foreløbig nummerering) og Z-arkiver (udtagne matrikler, jordebøger og folketællingslister 1787). Samlingen af forskellige arkiver, der har fået betegnelsen X, er nummereret, og registraturen er blevet duplikeret, renskrivningen af registraturen over Topografica er påbegyndt, mens omordningen og nummereringen af godsarkiverne er fortsat. Registraturen over provstearkiverne er nummereret og rensket, efter at omordningen er blevet afsluttet. Samordningen af personalia og privatarkiver er fortsat, og Ringkøbing-Ørnholm-Holstebro jernbanes arkiv, Søbbekloster og Tjele godsarkiver, kort over hedeselskabets plantager, 3. overførsterinspektions arkiv og en aflevering fra Fredericia politi er blevet registreret. En nyordning af samlingen af kort, planer og tegninger er påbegyndt.

10.–21. april afholdt Landsarkivet i samarbejde med Viborg Stiftsmuseum en heraldisk udstilling på Stiftsmuseet. Udstillingen blev set af ca. 1.500 besøgende.

## Landsarkivet for de sønderjyske landsdele

Landsarkivets besøgstal har i 1963 været 2.109 mod 1.848 i 1962. Antallet af fremtagne sager (bind og pakker) var 17.632 mod 16.657 i 1962. Udlån: 214 bd., pkr. og læg, indlån: 140.

Da landsarkivet nu er fyldt med arkivalier fra kælder til kvist, har man været afskåret fra at modtage egentlige afleveringer fra embederne. Kontraminiesterialbøger, personregistre og aflyste skødegenparter modtages dog stadig. Endvidere har landsarkivet fremdeles plads til gaver og deposita fra private, som sjældent fylder ret meget. Af de mere betydningsfulde afleveringer i 1963 fra private kan nævnes: Efterladte papirer og manuskripter efter folketingsmand Jørgen Gram, Gabøl, seminarielærer Claus Eskildsen, Tønder, gårdejer Peter Skau, Bukshave, frimenighedspræst Thade Petersen, Haderslev, kollaborater C. F. Monrad, Flensborg, rigsdagsmand Gustav Johannsen, Flensborg, gårdejer Fred. Høyberg, Visby, kaptajn

C. C. Fischer, Åbenrå, rentier N. Black-Hansen, Åbenrå og læge C. Gabe, Taps, senere Christiansfeld. Også nulevende har afleveret eller deponeret dele af deres privatarkiver. Det gælder for eksempel amtsskolekonsulent Nic. Svendsen, Tønder, redaktør Morten Kamphøener, Åbenrå, fru Manthey-Wagner, Nærum, boghandler Oluf Madsen Kragh, Itzehoe og dr. Lorenz Christensen, Åbenrå. Af foreningsarkiver er bl. a. afleveret: Januarforeningens, Den sundhedske Landboforenings og Sønderjysk Lærerforenings, og fra et sognehistorisk udvalg er modtaget den meget værdifulde: Sognekronike for Emmerlev sogn I-II, 1855-90.

En del af disse privatarkiver er blevet ordnet og registreret; iøvrigt er arbejdet med registrering af de preussiske kommuners arkiver og af Tønder og Lø-Møgel-tønder kirkevisitorialarkiver afsluttet.

Landsarkivet har 7.-10. marts 1963 arrangeret en udstilling på Tønder Museum vedrørende Tønder by og har medvirket ved udstillingen på Tønder statsseminarium i anledning af dettes 175 års jubilæum og ved en udstilling af gamle fotografier i udstillingshallerne på Lundsbjerg.

Vinteren 1963/64 afholdes to vejledende kursus i personal- og lokalhistorisk arbejde, arrangeret af Historisk samfund for Sønderjylland under ledelse af arkivar H. Worsøe.

## Københavns stadsarkiv

I 1963 havde stadsarkivets fonds en tilgang på 616 bd. og 3.769 pkr. arkivalier, og der foretoges kassation af 18,4 tons arkivalier.

Den københavnhistoriske avisudklipsamling forøgedes med 1.023 udklip. Et register til avisudklipsamlingens gruppe »personalia« er udarbejdet for 1959-63.

Udarbejdelsen af et personregister til københavnske laugsprotokoller ældre end ca. 1700 fortsætter. Der er udarbejdet en ny registratur over kirkearkivalier. Getreuers Stiftelses arkiv og Fattigvæsenets herværende arkivalier ca. 1710-1875 er omordnet. En aflevering af arkivalier vedrørende Sankt Hans hospital er indordnet i Sankt Hans hospitals arkiv, og en ny registratur er udarbejdet. Arkivgruppen »Skatter« er omregistreret.

Udlån af arkivalier til brug uden for arkivet androg ialt 6.841 stk. Arkivet havde 1.418 besøgende (herunder telefoniske henvendelser), som foranledigede fremtagning af 9.543 stk. arkivalier. Til besvarelse af 39 skriftlige forespørgsler benyttedes 1.063 stk. arkivalier.

Stadsarkivets fotografiske atelier udførte 5.085 stk. forskellige optagelser og leverede 6.650 forstørrelser m. v.

Fi-maet Microprint afsluttede affotograferingen af københavnske politimandtaller for The Genealogical Society, Utah.

Under redaktion af stadsarkivaren udsendes Historiske Meddelelser om København årbog 1963 med register til årbøgerne 1960-63.

## Frederiksberg Stadsarkiv

I kalenderåret 1963 har der fra Stadsarkivet været foretaget 1.973 udlån, medens antallet af øvrige ekspeditioner (herunder afgivelse af oplysninger til offentlige

myndigheder, undersøgelser o. lign.) har været 3.563. Tilgangen af arkivalier (enkeltsager, bind og pakker) var 9.961, medens antallet af besøgende var 1.384. Arkivet omfatter nu ca. 4.000 løbende meter. Der kasseredes i åres løb ca. 10 tons arkivalier efter de med den kommunale forvaltning aftalte retningslinier.

Den i februar 1956 som beskæftigelsesforanstaltning påbegyndte udarbejdelse af et personregister over frederiksbergske borgere fra 1868–1923 er blevet fortsat, ligesom der i årets løb fra Stadsarkivet er fremkommet enkelte publikationer.

### Køge byhistoriske arkiv

Byarkivet har i kalenderåret 1963 fortsat og videreudbygget sit arbejde for at indsamle billeder af byens borgere samt topografiske billeder, ligesom arkivet har modtaget mange dokumenter af byhistorisk værdi. Endvidere var byarkivet medarrangør af en fotokonkurrence, der blev afholdt i forbindelse med en byfest i juli måned. De derved indkomne billeder blev af byarkivet udstillet på Køge Museum i oktober måned og er senere overladt til arkivet

### Helsingør byhistoriske arkiv

Fra landsarkivet er modtaget en samling kopier af tinglynsningsdokumenter fra følgende arkiver: Helsingør byfoged 1840–1927, Kronborg rytterdistrikts birk 1810–49, Kronborg østre birk 1849–1927 og Kronborg vestre birk 1849–1926. Af større gaver kan fremhæves: ældre malerier og fotos, breve, skøder og andre arkivalier fra boet efter frøken Asta Petersen, regnskaber og protokoller fra ældre håndværksmestre i Helsingør, samt medlemsfortegnelse og forhandlingsprotokol fra industriforeningens start.

I årets løb har arkivet ladet tage ca. 200 fotos af gadepartier, gårde og huse, som påtænkes nedrevet for gadeudvidelse. Adskillige henvendelser om slægtninge og ejendomme i Helsingør er besvaret.

### Kalundborg by- og egnshistoriske arkiv

Arkivet har modtaget ca. 30.000 negativer fra en fotografforretning fra dennes start til ophør, Luftværnsforeningens arkiv med stor og fuldstændig klipbog, samt ejendoms papirer fra Landsarkivet for Sjælland. Arbejdet med afskrivning af brandtaksationer for Kalundborg nærmer sig fuldendelsen, og undersøgelser vedr. bebyggelsen omkr. kirken er fuldført og delvis publiceret.

Kalundborg biblioteksforening er blevet arkivets støtteforening, og arkivet er udvidet fra 1 til 2 værelser.

### Midtsjællands lokalhistoriske arkiv, Ringsted

Til arkivet er i årets løb indgået en lang række større og mindre sager, hvoraf særlig fremhæves: Arkivet for a/m »Pilevang«, Sigersted, afd. sognepræst i Gyrstinge

F. Holberg Møllers arkiv, rummende et fyldigt stof om præsten selv og et værdifuldt bidrag til sognets historie, 47 bankhæftelsesobligationer (1818) fra 47 ejendomme i Ringsted by, samt det originale udskiftningskort fra 1800 over Allindemagle by og to matrikelkort indtegnet på kopier af udskiftningskortet. Fra Landsarkivet for Sjælland er modtaget skødegenparter 1862–1927 fra Ringsted byfogedarkiv og Ringsted herredsarkiv.

### Falsters egnshistoriske arkiv

Fra Landsarkivet for Sjælland er modtaget protokoller og pakker vedr. tinglyste dokumenter for hele Falster, ialt 8,5 hyldemeter. Arkivregistreringen fortsætter.

### Kerteminde byhistoriske arkiv

I 1963 har arkivet fra maleren Johannes Larsens bo fået en samling skøder og andre ejendoms papirer, søfartsbog, rejsepas, breve, fotos m. m.

### Willemoesgårdens Mindestuer, Assens

Registreringen af negativer og fotografier er fortsat, ligesom avisklipsamlingen udbygges. Stemmearkivet har været gennemgået, og nye optagelser er indgået. Blandt årets gaver skal fremhæves dagbøger, regnskaber, brevkopier m. v. hidrørende fra translator og sproglærer Andreas Jørgensen, som 1795–96 var huslærer hos familien Willemoes i Assens. Dagbøgerne er ført i årene 1795–1803 og derpå i skrivekalendere indtil 1851.

### Middelfart by- og egnshistoriske arkiv

Der er i årets løb indgået mere end 100 arkivalier, deriblandt mange værdifulde breve og dagbøger, foruden stamtavler og stamtavlenotater. Affotograferingen af folketællingslisterne er planmæssigt videreført, og andre store affotograferingsarbejder er foretaget. Endvidere er billedsamlingen forøget med ca. 200 billeder, topografiske såvel som portrætter.

### Faaborg byhistoriske arkiv

Til arkivet er afleveret 1684 enheder, heraf 454 arkivalier, hvoriblandt skal fremhæves to dagbøger, ført af henholdsvis skibsfører P. N. Illum (1804–93) og apoteker J. A. M. Berg (1843–97). Navnlig den sidste giver en mængde oplysninger om livet i Faaborg fra 1869 til 1893. Arkivet har endv. modtaget 757 billeder og 468 fot. negativer.

På bånd optages, hvad der i regionalprogrammet er udsendt af interesse for

Fåborg, og registreringen af lokale aviser fortsættes. I Fåborg og Omegns Hjemstavnsforenings medlemsblad »Klokketårnet« bringes 6 gange årligt meddelelser fra arkivet.

Arkivet har i 1963 været besøgt af 466 personer.

### Sæby byhistoriske arkiv

Samlingerne er i 1963 forøget med en del arkivalier fra købmand Hillebert Abel, omfattende bl. a. fire journaler, hovedbog, kassebog og statusbog (1870–89). Endv. har man modtaget en protokol, ført af Sæbys skiftende brandinspektører 1858–1948, tillige med en samling ildebrandsrapporter, og endelig er Sæby Sygeplejeforenings forhandlingsprotokol og diverse papirer fra årene 1910–59 deponeret i arkivet.

### Viborg byhistoriske arkiv

Blandt årets mange nyerhvervelser må fremhæves afd. rigsarkivar Svend Aakjærs meget omfattende samlinger vedr. Viborgs historie, spec. byens ejendoms historie, der i henhold til testamentarisk bestemmelse er skænket til arkivet, samt redaktions-eksemplaret af »Viborg Stiftstidende«, der ved bladets ophør blev overladt arkivet og centralbiblioteket.

Arkivet har været blandt initiativtagerne til festligholdelsen af 100-årsdagen for jernbanens komme til Viborg 20/7 1963, der blev markeret ved en jubilæums-udstilling på Viborg Stiftsmuseum, hvortil også arkivet bidrog, samt ved udsendelsen af jubilæumsskriftet »Fra diligence til damphest«. Arkivet har selv som nr. 4 i sin skriftrække udsendt Otto von Spreckelsen: Viborg bys gadenavne (1962) i 2. oplag samt udgivet samme forfatters »Viborg Vandring« i 2. ændrede udgave.

### Det byhistoriske arkiv for Odder og omegn

Arbejdet med registrering af aviser, ordning af avisudklip og billeder samt katalogisering af arkivalier er fortsat i sædvanligt omfang. Arkivet har anskaffet en båndoptager og har allerede flere optagelser af stemmer samt afspilning af foredrag i radioen, holdt af personer fra arkivets virkeområde, og ved hjælp af et ligeledes nyhvervet filmsforevisningsapparat er man blevet i stand til selv at forevise arkivets samling af film, strækkende sig fra 1909 til nutiden med optagelser af byfester, dyrskuer, foreningsudflugter og -arrangementer samt nedbrydningen af herregården Rathlousdal.

### Det lokalhistoriske arkiv i Herning

1. april 1963 flyttede arkivet ind i et centralt beliggende lokale, Søndergade 6.

Indgået er negativ-arkiverne fra to gamle foto-atelierer i Herning, strækkende sig fra ca. 1890 til 1960 og omfattende ca. 130.000 negativer, hvis sortering er

arkivets største opgave i øjeblikket. Derudover er der tilgået en vurderingsprotokol fra 1903 over alle grundstykker i Herning, matrikelkort, billeder samt private arkivalier i mindre omfang. Et antal samtaler med byens ældre borgere er optaget på bånd.

### Varde byhistoriske arkiv

Arkivet er i det forløbne år flyttet fra museet til rådhuset.

Ved køb og som gaver er tilgået en samling fotos samt film fra by og opland (gymnastikstævner, børnehjælpsdage m. m.). Pastor emer. Edv. Eller har skænket »Minder« i 9 hæfter, og desuden har arkivet modtaget hovedbøger, regnskaber, bryllupsvers, kopier af kort over havnen og kirkegården samt en større samling gamle aviser (Ribe Amts Tidende, Vestjyllands Folkeblad, Varde Posten og Vestkysten).

### Aabenraa byhistoriske arkiv

Arkivet, som blev oprettet i 1959, ejes af Åbenrå kommune og drives af en støtteforening og har i de første år koncentreret sig om indsamling af billeder og lydbånd, således at man i dag har 8–10.000 billeder og lydbånd med ca. 5 timers spilletid. Herudover har arkivet modtaget en del arkivalier såsom skøder, foreningsprotokoller m. m.

Arkivet, som hvert forår afholder en udstilling, medvirkede i 1963 ved afholdelsen af 2 udstillinger i forbindelse med hjemstavnsugen, og som årets publikation udsendtes Hans H. Worsøes »De danske børneinstitutioner i Åbenrå og deres forgængere«.

### Det kongelige bibliotek

Det kongelige Bibliotek har 1. september 1963 indført følgende ændrede åbnings-tider: kl. 9–21 i tiden 1. september – 30. april, kl. 9–19 i tiden 1. maj – 31. august.

Biblioteket har i 1963 fået installeret fjernskriver (telex) og har nummeret 5009. Apparatet benyttes især til hastebestillinger af bøger fra andre nordiske biblioteker. Efter forsøg med forskellige moderne fotokopieringsapparater har biblioteket lejet et Rank-Xerox-apparat, som vil muliggøre hurtig kopiering af håndskrifter, tidskriftartikler etc. til brug for publikum.

Antallet af afdelinger ved Det kongelige Bibliotek er i det forløbne år forøget til 10 ved oprettelsen af en tidsskriftafdeling og en nationalbiografisk afdeling. Den sidstnævnte vil foranledige udsendt bibliografier vedrørende forskellige emner, bl. a. vedrørende dansk historie.

Af Fund og Forskning i Det kongelige Biblioteks Samlinger udkom i 1963 bind X. Endvidere har biblioteket ved Erik Dal udsendt bind III af Victor Madsen: Katalog over Det kongelige Biblioteks Inkunabler.

I bibliotekets forhal har der været afholdt 10 udstillinger, blandt hvilke må nævnes »Aktuelt teater«, »Søren Kierkegaard og hans samtid« (150-års dagen),

»29. august 1943« (20-års dagen) og især »Arne Magnusson« (300-års dagen), der arrangeredes af Det kongelige Bibliotek i samarbejde med Københavns Universitet og Den arnamagnæanske Kommission; den sidstnævnte udstilling viste et udvalg af de håndskrifter, Arne Magnusson skænkede Københavns Universitet, breve og bøger vedrørende Arne Magnusson, samt de publikationer, som Den arnamagnæanske Kommission har udsendt i årenes løb.

*Danske afdeling* har i 1963 foruden den sædvanlige pligtaflevering erhvervet 454 værker som gave, 1.088 ved køb. Mikrofilmsamlingen er øget, dels ved sikringsfotografering af den ældste danske bogbestand, dels ved erhvervelse af mikrofilm, hvor originaler ikke kan erhverves; særlig interessant er fundet af et let defekt Breviarium Slesvicense i S. Congregazione de Propaganda Fide, Arkivet, tilsyneladende ældre end Pariser-udgaven 1512 og ligesom denne utvivlsomt trykt uden for Danmark.

Fra lrs. H. Richard Møller har afdelingen til samlingen af illegale tryk 1940–45 som gave modtaget Frit Nordisk Forlags arkiv, heruden flere illegale blade og bøger, som biblioteket hidtil har manglet.

Af Bibliotheca Danica, der omfatter den danske, norske og slesvig-holstenske litteratur indtil 1830, er 2. fotogr. udgave med supplement nu afsluttet. Det ny supplement indeholder stort set Danske afdelings accession siden Lauritz Nielsens supplementsbind 1914.

Af *Håndskriftafdelingens* accession skal bl.a. omtales: Gyrithe Lemches manuskripter til skuespil, romaner, noveller og artikler. Christen Jensen Fouerbye: To optegnelsesbøger, indeholdende viser, marschrouten, en dansk-fransk parlør m. m., skrevet under hans soldatertid ved Fynske Infanteriregiment 1810–17. Stambog for Anne Cathrine Hedeveg Raupach (1783–1867), gift med sognepræst Hans Jørgen Grundtvig. Breve eller manuskripter fra J. H. Wessel, Jens Baggesen, Johs. Ewald, Søren Kierkegaard, Carl Bagger, Herman Bang, Ludvig Bødtcher, Thomasine Gyldenbourg, J. L. Heiberg, B. S. Ingemann, Poul Martin Møller, Adam Oehlenschläger, Kamra Rahbek, R. Rask, Chr. Winther, Holger Drachmann, Marie Bregendahl, Sophus Bauditz m. fl. Stambog fra omkr. 1840 for Lone Bang, datter af vinhandler Bang, Skanderborg. Vilhelm Andersens efterladte papirer. En optegnelsesbog, ført af Christian Jessen fra Meldrop, Sønderjylland, i årene 1726–27 og indeholdende viser, salmer, bønner, brevformularer m. m. En samling familiebreve fra året 1849, de fleste til købmand Niels Gylding og hustru fra deres søn, købmand Andreas Zimmermann Gylding, Vejle, vedrørende krigsbegivenhederne og de tyske tropper i Vejle. Stambog for sadelmagermester C. J. Borchsenius, Randers, fra årene 1816–22.

Af gaver, som i 1963 er indgået til *Kort- og Billedafdelingen* kan nævnes: Ca. 25.000 glasnegativer med danske topografiske motiver fra første halvdel af dette århundrede fra Carl Stender A/S. Ca. 1.000 portrætter af danske og udenlandske scenekunstnere og forfattere fra redaktør Vibeke Poulsen. Større portrætsamlinger fra Musikhistorisk Museum (danske og udenlandske scenekunstnere), kunsthandler Georg Kleis' Efterfølger, fru Eva Weis Bentzon (slægterne Weis, Drachmann og Bentzon), førstebibliotekar Sven Lunn, professorinde Margrethe Bohr (slægterne Bohr, Adler og Trier), museumsdirektør Leo Swane, bibliotekar Henny von Haven (slægterne von Haven og Brandt), fru Karen Boje (slægterne Boje, Ørsted og Scharling), fru Henriette Charlotte Selchau (slægterne Selchau,

Gedde og Ahlefeldt), læge Anna Salchow f. Bahnson, frk. Margrethe Nørregaard, ekspeditionssekretær P. Herner Petersen (slægten Lytzen), fru Sophie Schleisner f. Bruun og fra boerne efter Erik Scavenius og Vilh. Slomann. Blandede billedsamlinger fra ingeniør Jørgen Nielsen, civilingeniør Augusta Lund, grosserer Paul Garde, frk. Emma Jacobsen, landsretssagfører Grethe Rasmussen (enkeltportrætter og gruppebilleder af ledende personer inden for Kvindelig Læseforening) og fra forfatteren Aage Madelungs bo (fotos fra krigen 1914–18). Fra Haderslev Katedralskole er som gave modtaget Erhard Etzlaubs rejsekort over Der Rom-Weg fra 1492. – Afdelingen har i årets løb bl. a. købt 2 negativalbummer med ialt 1.285 optagelser fra de finsk-russiske krige 1939–41 optaget af forfatteren Preben Jørgensen. 84 velbevarede fotografier fra krigen 1864 (optaget af Brandt, Junod og Graf). Flere større samlinger af scenekunstnerfotografier. 150 kort i serien »Die aktuelle Landkarten« årg. 1954–1963. Et betydeligt antal moderne bykort over vigtige byer i Europa og oversøiske lande, samt et større antal atlas og kort i stor målestok over forskellige afrikanske stater.

### Statsbiblioteket i Århus

Efter at håndskriftsamlingen nu er blevet opstillet i Statsbibliotekets nye bygning, kan udlån fra den foretages som hidtil til benyttelse på Statsbibliotekets eller andre bibliotekers læsesal. Det første sted er følgende personalhistoriske arbejder fra håndskriftsamlingen opstillet: H. Friis-Petersen: Studenterne ved Københavns Universitet 1479–1880 (14 bd.), samme: Danske og norske Studenter ved udenlandske Universiteter og Kiel Universitet (5 bd.) og Dimittender fra danske Skolelærer-Seminarier samt Privatister 1781–1880 (4 bd.). De fås til benyttelse ved henvendelse til læsesalens inspektør.

Af accessionen for 1963 skal nævnes genealogen, fotograf Kaj Bülow Jensens anetavler for familien Lauritzen, Theodor Sejer Arendal, Hans Peiter Clausen, søskende Jørgensen, Viola Minor, købmand J. O. M. Hansen, Jørgen Eschen og Albert Henrik Riise, alle tilhørende slægter fra Ærø. Som gave har samlingen modtaget major G. W. L. v. Røssings breve til hustruen fra 1864. En udgave af dem forberedes fra anden side.

### Dansk Folkemindesamling

*Afdeling I.* Bogsamlingen er ved køb, gaver og bytteforbindelser forøget med 163 bind og 124 hefter og særtryk. Afdelingen har besvaret ca. 400 forespørgsler fra ind- og udlandet. Samlingerne er tillige bl. a. blevet benyttet af flere lokalhistorikere samt en række studerende.

Nykatalogiseringen af bogsamlingen samt revisionen af registranterne over meddelere, folketro, sagn og eventyr er blevet fortsat. Samlingen af mikrofilm af privatejede håndskrifter med folkloristisk indhold er blevet forøget med 12 numre. Evald Tang Kristensens »Dagbøger« er blevet mikrofilmnet som led i en sikkerhedsmæssig affotografering af alt originalmateriale i folkemindesamlingen, og der er optaget en film om Egeskov marked på Fyn.

Afdelingen har modtaget ca. 2.100 blade originaloptegnelser fra hele landet, bl. a. store samlinger af folketro, af historier og anekdoter, af ordsprog, talemåder og vejregler fra Herfølge sogn, ca. 5.000 tælleremser (efter en konkurrence i brugsforeningsbladet »Samvirke«), ca. 300 optegnelser om vore dages skikke i forbindelse med årets højtider, bl. a. om adventskransen, det udendørs stående juletræ, 4. maj-lys, ca. 150 optegnelser om den lille overtros funktion i vore dage. Samlingen af avisudsnit er blevet forøget med ca. 1.100 blade, fortrinsvis om nyere festskikke.

Samlingen af lydbånd er blevet stærkt udbygget, bl. a. med optagelser af eventyr og historier, fortællestof blandt børn og blandt marinesoldater.

Sammen med repræsentanter fra Historisk Samfund for Sønderjylland, Tønder og Haderslev seminarier, Århus Universitet, Sanghistorisk Arkiv i Århus og Nationalmuseet har afdelingen deltaget i planlægningen af en folkloristisk-etnologisk punktundersøgelse i Sønderjylland.

Afdelingen har afholdt sit første seminar, hvor der indledtes med en drøftelse af Divination og varsler i parapsykologisk belysning. Til dels på grundlag af det i afdelingen beroende traditionsstof har afdelingens medarbejdere holdt en række foredrag og publiceret en række artikler, bl. a. i Axel Steensberg (red.): *Dagligliv i Danmark*, bd. II, 1964: Folk fester og Folk underholdes.

På grund af en katastrofal pladsmangel har afdelingen arbejdet videre med planerne om en midlertidig udflytning fra Det kgl. Bibliotek, men de kunne ikke realiseres i 1963.

*Afdeling II* er i årets løb kommet i kontakt med omkring 400 nye visemeddelere, de fleste i forbindelse med de fortsatte radioudsendelser *Folk Synger*. 92 nye meddelere er besøgt med båndoptager, og der er optaget ialt 135 bånd med 112 meddelere. På Færøerne er optaget over 300 numre. Indsamlingsarbejdet i Jugoslavien er fortsat, og endvidere har samlingen på udvekslingsbasis fået bånd med folke-musik fra forskellige områder i Europa og Asien.

Der er optaget et betydeligt antal fotografier af meddelere, og samlingen har erhvervet en film om trommedans i Thule, som Jette Bang optog i 1962.

Registreringen af materialet er ført à jour, således at der foreligger kronologiske og topografiske oversigter over samtlige lydoptagelser. Endvidere er anlagt eller gennemført forskellige særkataloger bl. a. et hulkortkartotek over oplysninger om visesang i meddelernes breve.

Melodiaflæsning af lydoptagelserne og udskrivningen af de historiske melodi-optegnelser er fortsat til brug for studium og udveksling samt til dels som grundlag for udgaven *Danmarks gamle Folkeviser*.

Samlingen har på grammofonselskabet RCA udsendt 5 EP plader med optagelser fra Danmark (Kæmpeviser, Skæmteviser, Ingeborg Munch synger, Spillemanden Evald Thomsen, De stærke Jyders sang, RCA 451-455). I forbindelse hermed er udsendt et hefte af *Folkevisen i Danmark*, som indeholder teksterne til de to første grammefonplader.

Der afholdes stadigvæk regelmæssige seminarer, hvor igangværende eller afsluttede undersøgelser præsenteres. Endvidere har medarbejdere afholdt foredrag eller deltaget med indlæg på kongresser. Igen i år er dele af samlingens materiale blevet benyttet af universitetets studerende under udarbejdelse af deres specialeopgaver.

## Nordisk Institut for Folkedigtning

I kalenderåret 1963 har Institutets hovedopgave været en videreførelse af de i 1962 vedtagne planer om en oversigt over de nordiske sagnsystemer. I følge instruks fra styrelsen oversættes denne oversigt til tysk og engelsk og udsendes i serien FF Communications. Dette arbejde er delvis afsluttet og ventes udsendt i 1964.

»The Nordic Riddle. Terminology and Bibliography« foreligger ved årets slutning i sidste korrektur og ventes udsendt tidligt i 1964.

Beretningen fra det 15. nordiske folkelivs- og folkemindeforskersmøde, for hvilket Institutet var bureau, er udsendt i 1963 i Foreningen »Danmarks Folkeminder«s skriftserie.

I august 1963 stod Institutet som medarrangør af det 2. nordiske seminar i folkedigtning, som afholdtes i Oslo. Emnet var eventyrstudiet og -systematiseringen.

Også i 1963 har Institutet dannet ramme om den akademiske undervisning i folkeminder.

## Foreningen Danmarks Folkeminder

Foreningen har som medlemslevering for 1963 udsendt følgende:

1. Nikolaj Christensen: Folkeeventyr fra Kær Herred, udg. af Laurits Bødker.
2. Beretning fra Det 15. nordiske Folkelivs- og Folkemindeforskersmøde i Ålborg 1961, v. L. Bødker og B. Holbek.
3. 9. Hefte af Tidsskriftet »Folkeminder«, redigeret af L. Bødker og Chr. Lisse.

## Institut for dansk Dialektforskning

*Publikationer og forarbejder på publikationer:* M. B. Ottens: Hostrup-Dansk II, ordbog, første bind (A – G) København 1963 (Udvalg for Folkemaals Publikationer. Serie A. Nr. 21,1, 253 sider + indledning VII–XII), udgivet af Ella Jensen og Magda Nyberg. Inger Ejskjær: Nogle ejendommeligheder ved relativkonstruktioner i danske øsmål og i skånsk (i APhS, 26,3). Chr. Lisse, anmeldelse af Finlands svenske Folkediktning VIII Lekar och spel (Wessman), i Danske Studier 1963.

Ømålsafdelingen. Arbejdet med tilrettelæggelsen af de lyd- og bøjningsbeskrivende »hoveder« til artiklerne i ømålsordbogen er fortsat, men endnu ikke afsluttet. Det har navnlig for Inger Ejskjærs vedkommende medført omfattende undersøgelser af fonemsystemet i Østsjællandsk og i forbindelse hermed en række optegnelser til Strøby, Fakse, Nordvestfyn m. fl. steder. Revisionen og redaktionen af betydningsafsnittene er videreført af ordbogens medarbejderstab, til hvilken nu også cand. mag. Inger Bévort er knyttet.

Der er i årets løb udsendt to suppleringspørgelister (nr. 15 og 16) til den faste kreds af korresponderende medarbejdere og til en række provinsblade.

Ella Jensen og Magda Nyberg har læst korrektur på første bind af Ottens ordbog og tilrettelagt manuskriptet til andet bind af samme til trykning. Ella Jensen har desuden foretaget en undersøgelse af sproget i Blichers E Bindstouw. Bent Jul Nielsen har videreført arbejdet med undersøgelsen af dialekten i Bjerre herred,

og Anne Duekilde har tilendebragt sin gennemgang og supplerings af alsingergildets samling. Inger Ejskjær har aflæst dialektprøver fra Thy, Øst- og Sydøstsjælland, og alle medarbejderne har deltaget i verificeringsarbejdet på aflæste tekster; der er desuden arbejdet på manuskriptet til det første teksthefte, indeholdende jyske tekster.

*Indkomne optegnelser:* Seddelsamlingerne til ømålsordbogen er bl. a. som følge af indsamlingen på grundlag af de ovennævnte spørgelister (nr. 15 og 16) vokset med ca. 7.000 sedler, og de jyske samlinger er forøget med ialt 20.500 sedler ved udskrivning af optegnelser og ordlister samt afskrift af en Kr. Hald tilhørende samling fra Todbjerg (ca. 5.200 sedler).

*Manuskriptsamlingen* er forøget med 5 numre, og *håndbiblioteket* er ved køb og gaver forøget med 310 bøger og hefter.

*Plade- og båndarkivet:* Omkatalogiseringen af lydånd og -plader er tilendebragt, ligesom alle lakplader i arkivet er blevet overført til bånd. Overførelsen er sket på Dansk Folkemindesamlings apparatur ved lærer Svend Nielsen. Samlingerne er blevet forøget med 12 bånd med optagelser fra Sjælland (Alslev, Lille Lyngby-Hårlev, Holme-Olstrup), 3 bånd med optagelser fra Ærø (Rise), 1 fra Langeland (Simmerbølle) og 1 fra Tåsinge (Bjerreby), 16 bånd med optagelser fra jyske sogne: Vokslev (4), Nordborg landsogn (6), Verst, Broager (Egersund), Tønder by (2), Hejnsvig, Thisted landsogn (Tingstrup).

*Rejser.* Der er foretaget rejser af medarbejderne, enkelt- eller gruppevis verificering af optegnelser eller med båndoptagelser for øje. Poul Andersen har foretaget rejser på sydfynske øer, Stevns, Sydøstsjælland (delvis sammen med Inger Ejskjær og stud. mag. Hans P. Jørgensen), Nordsjælland og nordlige del af Bjerre herred og Endelave i forbindelse med en ekskursion af danskstuderende til Bjerre herreds nordvestlige hjørne. Kr. Møller har rejst i Assens- og Kertemindeegnen, i Isefjordsområdet og Hornbæk og Gilleleje; Chr. Lisse har sammen med Inger Ejskjær og Poul Andersen deltaget i rejse til Fakseeegnen. Ella Jensen har foretaget optegnelser og båndoptagelser i Vokslev ved Nibe (4 bånd) og Nordborg landsogn (6 bånd), og Bent Jul Nielsen har foretaget 10 dages optegnelser i Bjerre Herred.

*Samarbejde med Århus:* Der er til Institut for jysk Sprog- og Kulturforskning udlånt en del seddelmateriale til affotografering og materiale fra manuskriptsamlingen til udskrivning.

## Institut for jysk Sprog- og Kulturforskning

Som tidligere har arbejdet på instituttet været koncentreret om udsendelse af spørgelister, seddeludskrivning, affotografering af dialektmateriale i UfF., København, alfabetisering og indordning af seddelmateriale, korttegning m. v. – Af spørgelister er udsendt AJ (15/2) i 412 ekspl., hjemkommet i 412 ekspl., AK (4/6) i 420 ekspl., hjemkommet i 393 ekspl., AL (30/10) i 529 ekspl., hjemkommet 414 ekspl., og AM (18/12) i 536 ekspl., hjemkommet i 133 ekspl., samt T (28/8) i 112 ekspl., hjemkommet i 111 ekspl. og U (30/10) i 126 ekspl., hjemkommet i 99 ekspl. Som det vil ses, var antallet af meddelere til ordbogen gået ned fra godt 500 til godt 400 på grund af det naturlige frafald. En avis-kampagne for hvervning af nye meddelere blev derfor gennemført af Ove Rasmussen, der leder spørgelisteafdelingen. Den gav et storartet resultat, næsten 200 nye meddelere. – I de tidligere

år har institutarbejdet i høj grad været koncentreret om seddeludskrivning og fotografering af sedler fra UfF i København. Selv om dette arbejde stadig må fortsætte, da der endnu mangler noget og nyt stadig vil dukke op, er det væsentligste dog nu nået. Imidlertid kom alfabetiseringen af samlingerne til at lide under dette hektiske udskrivningsarbejde, hvorfor en meget stor del af kontorfolkernes tid i dette år er gået med finalfabetisering. Dog er seddelsamlingerne i det forløbne år ved udskrivning og fotografering blevet forøget med 131.666 sedler. – Arbejdet med korttegning er blevet fortsat som sædvanligt, og der er blevet udarbejdet 111 kort. Endvidere har studenter som del af deres dialektkursus tegnet 10 kort. – Der er blevet optaget bånd i *Mejn* og *Hanved* syd for grænsen i det østlige område, hvortil vi ikke nåede under vor ekskursion i 1961. Tillige er der optaget 1½ time i *Fjorde* sogn, hvor det lykkedes os at finde den formentlig allersidste, der kunne sige noget sammenhængende på dansk. – Fra *Åbenrå* har vi gennem lærer Karsten Gade fået tilsendt kopier af to hele bånd, optaget til den byhistoriske samling. – Den årlige ekskursion under ledelse af dr. Ringgaard gik denne gang til Himmerland, hvor grænsen mellem w og v i forlyd foran fortungevokal blev undersøgt. Der deltog 5 studenter. – Instituttet har udsendt Sprog og Kultur XXIII hft. 3–4.

Der har i de forløbne måneder været afholdt 9 redaktionsmøder. Skautrup og Veirup har udarbejdet forkortelseslisten, der er færdig til trykning og formentlig vil blive på ca. 3 ark. I forbindelse hermed har de gjort et stort arbejde med at gennemgå den resterende trykte litteratur. – Prøveredaktionen af det første ark, udarbejdet af Skautrup, er sendt til trykkeriet og der er indhentet trykketilbud. Hele bogstav a er blevet suppleret ved de ældste studentermedarbejdere, således at dette materiale nu ligger klar til redaktørerne. Redaktionsreglerne er fortsat under udarbejdelse. – Fra afdøde skoleinspektør Th. Bøgelunds bøger har instituttet modtaget hans optegnelser om Linå-målet, bestående af 6.000 ordsedler og et (ufuldstændigt) manuskript til en grammatik. – Fra frk. A. M. Nielsen, Hundslund, der særdeles grundigt og udmærket gennemgår ordforrådet i Hundslundmålet har vi modtaget 12 kollegiehæfter. – Lærer Torsten Balle, Torsted, arbejder fremdeles fortrinligt med aflæsninger af Thybånd og sin Torsted-samling. – Den fortvivlede pladssituation er blevet lettet lidt, derved at vi af universitetet har fået overladt et kælderrum, som har kunnet indrettes til korttegnings-, båndafslæsnings- og lagerrum.

### Institut for Navneforskning (stednavneudvalget)

Instituttet har i 1963 fortsat sin konsultative virksomhed i forbindelse med revision af Geodætisk Instituts målebordsblade samt ved talrige skriftlige eller mundtlige besvarelser af spørgsmål fra institutioner og enkeltpersoner. Revisionen af Instituttets samlinger på grundlag af nyudgivelser af ældre tekster er blevet fortsat. Til den 1958 grundlagte marknavnesamling er der ved udgangen af 1963 udskrevet materiale fra følgende områder: Københavns amt: Sokkelund herred, Præstø amt: Bjæverskov herred, Odense amt: herrederne Odense, Åsum, Bjerger, Lunde, Skam og Skovby samt købstæderne, Hjørring amt: herrederne Horns, Vennebjerg, Dronninglund og Børglum, Thisted amt: herrederne Morsø Sønder og Morsø Nørre, Århus amt, Skanderborg amt, Ringkøbing amt: herrederne Skodborg, Vandfuld, Hjerm og Ginding.

*Publikationer.* Institutet har i 1963 fortsat arbejdet med en retskrivningsliste over Hjørring amt og begyndt forberedelsen af en retskrivningsliste over Ribe amt. Der er arbejdet videre med manuskripterne til »Stednavne i Århus og Skanderborg Amter« ved Anders Bjerrum, »Svendborg Amts Naturnavne« ved Birte Hjorth Pedersen og Inge Wohlert, »Odense Amts Bebyggelsesnavne« ved John Kousgård Sørensen, »Ringkøbing Amts Stednavne« ved Gordon Albøge, »Præstø Amts Stednavne« ved Lis Weise, »Færøernes Stednavne« ved N. Djurhuus, »Personnavne i danske Stednavne i Danelagen« ved Gillian Fellows Jensen, »Marknavnestudier« ved Gordon Albøge, Vibeke Christensen, Ib Lumholt, Inge Lumholt, Lizzi Nykin, Birte Hjorth Pedersen, John Kousgård Sørensen, Lis Weise og Inge Wohlert, »Sokkelund Herreds Marknavne« ved Ib Lumholt og »Skast Herreds Personnavne« ved Eva Villarsen.

*Optegnelser.* I Ålborg amt har prof. K. Hald optegnet sognene Vilsted, Vindblæs, Næsborg, Skarp-Salling og Oudrup i Slet herred. I Ringkøbing amt har amanuensis mag. art. Hans Veirup optegnet sognene Staby og Madum i Ulfborg herred, Bøvling, Flynder, Møborg og Nees i Skodborg h., Gørding og Vemb i Hjern h. I Odense amt har dr. phil. Kristen Møller optegnet sognene Bågård, Tanderup, Barløse, Sandager, Skydebjerg og Vedtofte i Bågård herred, og dr. phil. John Kousgård Sørensen sognene Norup, Skeby, Otterup, Østrup, Hjadstrup og Lumby i Lunde herred, og Krogsbølle, N. Næså, Bederslev, Uggerslev, N. Højrup og Skamby i Skam herred, i Præstø amt har mag. art. Lis Weise optegnet sognene Holtug, Varpelev, Hellested, Lyderslev, Frøslev, Lille Heddinge og Havnelev i Stevns herred. – Der er foretaget båndoptagelser af stednavne i Ribe, Ringkøbing, Vejle og Haderslev amter ved universitetslektor, dr. A. Bjerrum og ordbogsredaktør, cand. mag. C. Lisse.

Af fhv. lærer Harald Bendsen, Lindehuset pr. Maribo, har Institutet fået overdraget en samling mønske stednavne med udtalegengivelse.

## Institut for Dansk Kirkehistorie

Studiekredsene over dansk prædiken- og salmehistorie er blevet fortsat. I efterårssemestret har man yderligere studeret forholdet mellem bibelkritik og bibeltro i Danmark i slutningen af de 19. de århundrede. Udforskningen af »folkereligionen« i Danmark har nu bl. a. takket være en bevilling fra Videnskabsfondet fundet ind i fastere rammer. En gruppe medarbejdere bestående fortrinsvis af psykologer og sociologer har på bånd optaget ca. 60 interviews med et udvalg af personer fra København. Dette materiale er nu ved at blive bearbejdet. Kontakten med tilsvarende undersøgelser i de øvrige nordiske lande er i årets løb blevet udbygget.

Bogsamlingen vokser støt. Værdifulde gaver har vi modtaget f. eks. fra sognepræst Rosenmand, Brøndbyvester, og fra afdøde lektor, cand. theol. Johs. Lofts dødsbo. Af arkivmateriale har Institutet bl. a. modtaget en samling prædikener m. m. fra tiden ca. 1860–1882, skrevet af sognepræst S. L. H. C. E. Worsøe.

I 1963 har Institutet udgivet følgende bøger: 1. Paul C. Nyholm: A Study in Immigrant History. The Americanization of the Danish Lutheran Churches in America. 2. Emil Larsen: Urovækkeren Mogens Abraham Sommer med særligt henblik på Haderslevtiden. 3. Troels Dahlerup: Studier i senmiddelalderlig dansk kirkeorganisation. 4. K. E. Bugge (red.): Tro og tale. Studier over Hans Tausens

Postil. 5. Luthers Skrifter i Udvalg ved Torben Christensen, Niels Nøjgaard, E. Thestrup Pedersen og Regin Prenter, Bd. II (Skrifter om Kirke og Gudstjeneste, red. af Regin Prenter).

### Instituet for Presseforskning og Samtidshistorie

Instituttet, der nu er tilknyttet Danmarks Journalisthøjskole, har i 1963 udsendt to publikationer. Helge Jensen: Journalistik, Talent og Håndværk (kr. 18,50) og Tage Kaarsted: Ove Rode – en politiker bliver til (kr. 25,00), sidstnævnte med støtte fra Videnskabsfonden.

Instituttets bibliotek er i årets løb blevet udvidet med 220 bind, væsentligst dansk, nordisk og international politik, samfundsforhold i almindelighed og presseforhold. Det har været benyttet af studerende ved Højskolen og Universitetet.

En studiekreds under ledelse af vor gæsteforelæser fra University of Washington, professor Alex Edelstein og amanuensis Niels Thomsen har fra september arbejdet med indholdsanalysen som metode for samfundsforskningen. Arbejdet er iøvrigt videreført uden ændringer fra sidste års beretning (s.d.)

### Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie

Selskabet har i 1963 fortsat arbejdet på færdiggørelsen af sine igangværende eller forberedte opgaver. De vigtigste af disse er: (1) De Hansborgske Registranter. Domme 1545 ff. (2) Danske Middelalderlige Regnskaber. Lensregnskaber I. (3) Det Kgl. Rettertings Domme og Rigens Forfølgninger fra Christian III's Tid II. (4) Malmø Rådstueprotokoller og Tingbøger 1503–48. (5) Roskilde Kapitels og Domkirkes Jordebog 1568. (6) Guvernør Edward Carstensens Indberetninger fra Guinea 1842–50. Af disse udgaver ventes de tre sidstnævnte at udkomme i 1964.

Selskabet har ikke i 1963 vedtaget nye udgivelser, men arbejder stadig med en tidligere vedtagen plan om udgivelse af de til Landøkonomi- og Kommercekollegiet indsendte beretninger m. m. om de økonomiske forhold i det danske monarki omkring 1735. Ligeledes håber Selskabet at kunne genoptage udgivelsen af Aktstykker og Oplysninger til Rigsrådets og Stændermødernes Historie i Frederik III's Tid, hvoraf 1. bind (1648–50) udkom i 1959. Endelig har der fundet forberedende drøftelser sted med henblik på en udgivelse af Gotlands middelalderlige lensregnskaber.

### Det danske Sprog- og Litteraturselskab

Selskabet har i året 1963 udsendt Diplomatarium Danicum 1. række 2. bind, omfattende årene 1053–1169, og 3. række 3. bind, der bringer diplomstoffet for årene 1348–1352. Af Danmarks Riges Breve er udsendt 3. række 3. bind (1348–1352). Desuden Ludvig Holbergs samlede Skrifter bind XVIII, hæfte 4, der afslutter Carl S. Petersens store Holberg-udgave, Middelalderens danske Bønnebøger IV (fortsættes), Corpus Philosophorum Danicorum medii aevi III (Simon de Dacia) (fortsættes) og H. C. Andersens Eventyr I (fortsættes). Sammen med Grundtvig-Selskabet har man udgivet Registrant over N. F. S. Grundtvigs Papirer bind XXVII og XXVIII (duplikeret, fortsættes).

## Udvalget for Udgivelse af Kilder til Landbefolkningens Historie

I 1963 er udgivelsen af Skast herreds tingbog 1636–40 ved Poul Rasmussen fortsat med udsendelsen af 1. hæfte af tingbogen 1640.

I serien Ældre danske Kirkebøger er udsendt 1. halvbind af Levnedsløb i Sørby-magle og Kirkerup kirkebøger 1646–1731 ved Ole Højrup. I denne del indeholdes selve biografierne.

Endelig er der af udvalgets meddelelser »Bol og By« udsendt 4. hæfte, indeholdende tingbogsstudier af Troels Dahlerup: Bidrag til tryglebrevsinstitutionens historie i 17. århundrede, af C. Rise Hansen: Et mislykket egaliseringsforsøg, af Poul Meyer: Dom og dele, af Holger Rasmussen: Grisespil i Nibe 1697, og af John Kousgård Sørensen: Husdyrenes farvebetegnelser. Et studie i tingbøgernes ordforråd.

## Udgiverselskabet for Danmarks nyeste Historie

Selskabet har i 1963 udsendt følgende publikationer.

*Frede Bojsens politiske erindringer*, udgivet af Kristian Hvidt under tilsyn af Harald Jørgensen og Fridlev Skrubbeltrang, *Marcus Rubins Brevveksling 1870–1922*, I–IV, udgivet af Lorenz Rerup under tilsyn af Povl Bagge og Einar Cohn, *P. Munchs Erindringer* bind IV, 1918–1924 (Freden, Genforeningen og de første efterkrigsår), redigeret af Povl Bagge under medvirken af Torben Damsholt og Erik Stig Jørgensen, samt *På dansk friheds grund. Dansk Ungdomssamvirke og De Ældres Råd 1945–1945*, af Henrik S. Nissen og Henning Poulsen under tilsyn af Jørgen Hæstrup og Roar Skovmand.

Den sidstnævnte bog er den første publikation i rækken af DNHs studier i besættelsestiden, til hvis udarbejdelse selskabet har fået støtte fra Kulturministeriet og Carlsbergfondet.